

HŐSMONDÁK A NARTOKRÓL¹

Uarhag és fiai

Ahszar és Ahszartag születése

A nart Uarhagnak két ikerfia született öregségére. Abban az órában, amikor a kakasok elsőt kukorékolnak, született az első fiú, és ugyanazon az éjszakán, amikor a Hajnalcsillag, Bonvarnon még nem jött fel az égre, abban az órában, amikor a kakasok másodszor kukorékolnak, született a második fiú. A reggeli nap sugarai bepillantottak Uarhag és a felesége, Szajnagon szívébe, a szülők pedig átérezték, hogy milyen drágák számukra a gyermekek, akiket ők nemzettek. Hogy szerencsét hozzon az újszülötteknek a születésük napja, Uarhag lakomát rendezett, amint a nartoknál szokás volt, csupán vadakat, amelyeket a vadászaton ejtettek, szolgáltak fel ezen a lakomán.

Uarhag meghívta a torra Kurdalagont, az égi kovácsot, a tenger mélyének uralkodóját, Donbettirt és az apósát, Szajnag-aldart. Sok tiszteletben álló nartot, az élükön Boraval és Alibeggel, is meghívtak erre a gazdag lakomára. Kurdalagon megkedvelte Uarhag fiait és nevet adott nekik. Az idősebbet Ahszarnak, a fiatalabbat Ahszartagnak nevezte el.

De miért nevezték el őket Ahszarnak és Ahszartagnak?

A bátrát ahszarnak hívják. Ilyen volt az első fivér. Így is nevezték el. Azonban a második fivér még bátrabb volt, őt Ahszartagnak nevezték el, ami «bátrabbat» jelent. És az újszülöttek névadásának tiszteletére Kurdalagon csodálatos tilinkót ajándékozott Uarhagnak, amelyet maga kovácsolt égi acélból, fatigból az égi kovácsműhelyében. A nartok az asztalra helyezték ezt a csodálatos tilinkót, amely csengőn és vidáman rákezdett:

Fogj egy csésze rongot! / Emeld fel a csésze rongot! / És idd ki az egészségedre!

Hét nap és hét éjszaka lakomáztak Uarhag vendégei, amikor pedig vége lett a tornak, Kurdalagon felugrott egy lángvihar tarajára, mint egy szárnyas Pakundza eltűnt az égben. Gyöngyházszínű lángoló halként Donbettir is visszatért és elrejtőzött a tenger mélyén. Szajnag-aldar is elment a várába. A nartok is, ahogyan azokhoz illik, akik egész életüket a hadjáratokban töltik, elindultak veszélyes útjukra.

Nem naponként, hanem óránként nőtt Ahszar és Ahszartag. Egy nap alatt egy hüvelyknyit, egy éjszaka alatt pedig egy egész arasznyit. Csintalan fiúcskák voltak Ahszar és Ahszartag. Íjat és nyílvevesszőket készítettek maguknak, és nem akadt olyan madár, amely el tudott volna repülni előlük: azonnal eltalálták, és kőként hullt le a földre. Hamarosan megtudhatta az egész világ, hogy a nart Uarhagnak felnöttek bátor ikerfiai, Ahszar és Ahszartag.

¹ A Kaukázus lejtője a népek és a nyelvek egyik legérdekesebb gyűjtőhelye. Itt született meg a „nárt eposz”, amely a világirodalom nagy remekművei - a Nibelung-ének, a Roland-ének, a Kalevala - közé sorolható. Az eposz a térség minden népe között elterjedt ugyan, leginkább azonban a jászok legközelebbi vérrokonaihoz, az oszétekhez köthető. Feltételezhető, hogy a mű a Kr. e. 8-7. században született, és a Kr. u. 13-14. évszázadok közötti időszakban kezdtek a különálló mondák valamelyik szereplő vagy esemény köré ciklusokká szerveződni.

A nartok almája

Almafa nőtt a nartok kertjében. A kék égbolton ragyogtak a virágai, de egy nap csak egyetlen alma érett meg rajta. Aranyból volt ez az alma, hasonlatos a fényhez, úgy csillogott. Éltető erővel rendelkezett az alma, meggyógyította az embert minden betegségétől, és minden sebet beforrasztott. Csak a haláltól nem mentette meg. Egész nap érett az alma, csillogott a fa tetején, de éjjel valaki mindig ellopta. A nartok sorjában őrizték az almájukat, de egyetlen egyszer sem látta senki közülük a tolvajt, az alma azonban minden éjjel eltűnt.

Uarhagra került a kert őrzésének a sora. Hívta a fiait, Ahszart és Ahszartagot, és azt mondta nekik:

– Gyertek, napocskáim, őriztétek az arany almát! Minden reményem bennetek van. Ha nem óvjátok meg, akkor tudjátok, mind a három nart nemzetség ide gyűl össze. Minden házból küldenek egy-egy embert, egyikötöknek levágják a fejét, a másíknak leütik a karját, karókra tűzik szégyenemre. Egyedül maradok öreg éveimre, védők és táplálók nélkül.

– Ne félj, apánk, hiszen mi megőrizzük ezt az almafát, és a tolvaj nem menekül el tőlünk! – felelték neki a fiai.

Gyertek csak, gyertek! Tudom én, hogy ti semmitől sem féltetek, de én féltelek titeket. Ha nem őrzitek meg az almát, akkor nem tértek vissza hozzám – felelte az apjuk.

Szarvasagancsokból készült kerítéssel volt körülzárva a nartok kertje, és olyan magas volt ez a kerítés, hogy még a madár sem tudott átrepülni rajta. Ültek a fivérek a csodálatos almafa alatt, megvacsoráztak, és a fiatalabbik, Ahszartag, azt mondta az öregebbiknek, Ahszarnak:

– Sorban fogunk ügyelni. Te most lefekszel, és éjfélíg alszol. Éjfélől reggelig rajtad a sor.

Ahszar beleegyezett, lefeküdt és elaludt. Éjfélét felébredt és azt mondta a fivérének:

– Az Isten bocsássa meg nekem, Ahszartag! Úgy tűnik, elaludtam...

– Még nincs éjfél, aludj még! – felelte neki Ahszartag. Ahszar félálomban volt, és nem tudta mennyi az idő, visszafeküdt, és nyomban elaludt. Ahszartag nem alszik, ül az almafa alatt, szorongatja a felajzott íjat és a nyilvesszőt. És pontosan, amikor az éjszaka átadta a helyét a nappalnak, mintha valamiféle madár repült volna a kertbe.

Egyszerre csak kivilágosodott az almafa, és Ahszartag galambocskát pillantott meg a csodálatos almafa mellett. Éppen le akarta tépni az almát, amikor Ahszartag kilötte a nyilát, és a galamb fél szárnya lehullott a földre, maga pedig vértől borítva, egyensúlyát veszítve, a föld fölött alacsonyan elrepült, az alma pedig lepottyant. Akkor Ahszartag felkeltette Ahszart.

– Látod-e a vércseppeket? – kérdezte a fivéréétől. Ezek azé a galambocskáé, amelyet

megsebesítettem az almafán. Elszállt, de a fél szárnya itt maradt. Vérfolyást hagyva, a föld fölött alacsonyan repült. El kell indulnom a nyomán, hogy megfogjam őt, vagy belepusztulok. Másként nem tehetek.

Ahszartag gondosan selyemkendőbe burkolta a galambocska fél szárnyát. A kendőt becsúsztatta az öve mögé, az almát a kebelébe rejtette, és amikor egészen megvirradt, így szólt Ahszarhoz:

– Elmegek, megkeresem ezt a romlást hozó madarat. Mit szólsz hozzá?

– Én szintén oda megek, ahová te – felelte Ahszar. A fivérek elindultak a vérfolyásokon, amelyek a tengerpartra vezettek.

– A víz alá vezetnek – mondta Ahszar. Ahszartag így szólt Ahszarhoz:

– Elmegek a tenger fenekére. Várj meg itt! Ha a hullámok véres habot sodornak a partra, nem tartozom tovább az élők sorába, és térj haza. Ha fehérek maradnak a habok, várj rám itt legalább egy esztendeig!

– Jól van – felelte Ahszar, és ott maradt a parton. Akkor Ahszartag egymásra hajtotta a ruháit, feszesen összekötötte azokat, a tengerbe lépett és eltűnt a víz alatt.

A szépséges Dzerassza

A ház falai gyöngyházból készültek, a padlója égszínkéék kristályból, és a hajnalcsillag tündöklik a mennyezetéről.

Ahszartag átlépte a ház küszöbét és látta, hogy hét fivér ül ott két nővérel, akik közül az egyik szebb volt mint a másik. Hajukat mintha színaranyból öntötték volna.

– Jó napot! Sok szerencsét kívánok a házatoknak! – szólt Ahszartag.

– Legyen szerencsés a te sorsod is! – felelték neki. Ekkor mind a hét fivér és a két nővér is felállt, leültették Ahszartagot. Hárman, akik idősebbek voltak nála, az egyik oldalra, négyen, akik fiatalabbak, a másik oldalra ültek. Szemügyre vették Ahszartagot, és azt mondták neki:

– Hozzád hasonló vendég nem volt a házunkban és nem is lesz soha. Örülünk kellene az érkezésednek, és tisztelettel fogadni téged, de nem tehetjük, mert nagy a szomorúságunk.

– Szabadítson meg az Isten a szomorúságotoktól! Miért szomorkodtok? És a fivérek elmondták neki:

– Három nővérünk van, és az egyikük, Dzerassza, szerencsétlenségére rákapott a nartok kertjére. Ott naponta egy-egy aranyalma érik a fán. Dzerassza nővérünk pedig éjjelenként galambbá változott, hogy ellophassa azt. Nem egyszer mondtuk neki: «Bátrak a nart ifjak, még a madarak is félnek elszállni fölöttük. Ne repülj el az almáért!» De ő nem hallgatott ránk. Hogy vagdálnák össze egymást a kardjukkal a nart Ahszar és Ahszartag! Ezen az éjszakán ők őrizték az almafát, és megsebeztek a mi Dzerasszánkat.

Mihelyt kiejtették a nővérük nevét, a szomszédos szobából nyöszörgés hallatszott.
– Ki az, aki nyöszörög? – kérdezte Ahszartag.
– A mi Dzerasszánk, akiről beszéltünk neked.
– Létezik-e orvosság, amely meggyógyítaná őt? – kérdezte Ahszartag.
– Van ilyen szer – felelték a fivérek. – Ha visszahelyeznék a szárnyacsckáját az eredeti helyére, és megízlelhetné a nartok csodálatos almáját, meg lehetne menteni. Másképpen elpusztul.

– Mivel jutalmazzatok meg azt, aki meggyógyítja a nővéreteket? – kérdezte Ahszartag.

– Férjhez adjuk ahhoz, aki megmenti a mi szeretett nővérünket, a mi Dzerasszánkat. Maga az Isten rendelte őt neki. És ekkor Ahszartag így szólt a fivérekhez:

– Uarhag fia vagyok. A nevem Ahszartag. A szárnyacsckája nálam van. Az én nyilam sebezte meg, én is fogom meggyógyítani. Hozzatok őt hozzám! Öröm ragyogta be a fivérek arcát, és azt válaszolták Ahszartagnak:

– Súlyos beteg a mi Dzerassza nővérünk, nem tud kijönni hozzád. Te magadnak kell átlépni a szobája küszöbét.

És az ifjú belépett a szobába.

Íme, amit látott:

Egy leány fekszik az ágyon, aranyhaja hullámai a földre omlanak. A nap rámosolyog az arcára, a hold beragyogja a mellét. Odafordult Ahszartaghoz, és a boldogságtól nem tudta visszatartani a mosolyát. Az pedig előhúzta az öve mögül a selyemkendőt, kibontotta és visszahelyezte a sebre a szárnyat. Odaadta neki az almát, Dzerassza megkóstolta, és még hétszer szebb lett, mint előtte volt.

Megörült mind a hét fivér, Dzerasszát pedig feleségül adták Ahszartaghoz. Estétől reggelig, és még egy egész hétig tartott Ahszartag és Donbettir lányának a lakodalma. A naphoz és a holdhoz volt hasonló Ahszartag és Dzerassza ragyogása.

Nap telt nap után, múltak a hetek.

Ahszartag és Dzerassza Donbettir víz alatti országában éltek. És eljött a nap, amikor Ahszartag rágondolt a fivérére, Ahszarra, és elszomorodott. Így szólt Dzerasszához:

– Nem élhetek tovább itt, el kell mennem a fivéremhez, és haza kell térnem.

Ilyen szavakat hallva, megörvendezett Dzerassza:

– Ha van saját házad, akkor oda kell igyekeznünk. Nem illik tovább itt maradnom.

Gyermeket várt akkor Dzerassza, és szerette volna, ha a férje házában születik meg.

A megfelelő órában kihúzott a hajfonatából egy aranyszálat, körültekerte vele önmagát és Ahszartagot, azonnal ragyogó gyöngyházpikkelyes hallá váltotztak, és kiúsztak a tenger felszínére.

Urizmag és Hamic születése

Dzerassza a szülei, Donbettirék házában élt a víz alatt. Amikor az anyja megtudta, hogy Dzerassza gyermeket vár, azt mondta neki:

– Menj el, lányom, a nartok országába! Aki nem az ő földjükön születik, soha sem fogadják be maguk közé.

A szegény leány pedig úgy is cselekedett, amint az anyja meghagyta neki. Lehorgasztott fejjel indult a távoli útra. Nehéz gondok kínozták.

– Ha el is jutok a nartok földjére, ki lesz ott, aki szállást ad nekem? – gondolta.

Íme, a nartok lakóhelye. Végigmegy Dzerassza az utcán, a tanácskozó hely mellett – azon a helyen, ahol a tekintélyes nartok gyülekeznek. Menyecskeként elhalad az öregek mellett, mélyen lehajtja a fejét, nem fordít hátat nekik.

Elcsodálkoztak a tekintélyes nartok:

«Kicsoda ez? Tisztelettudó irántunk, mintha a mi menyecskeink közül való lenne. De minden menyecskenk itt van a faluban. Egyetlenegy sincs, aki vendégeskedne a szüleinél, vagy megsértődött, és elment közülünk».

Az idősebb nartok azt mondták a fiatalabbaknak:

– Menjete el az asszonyainkhoz, és mondjátok meg nekik, tudakolják meg, ki ő, ki ez a vendég!

A fiatal nartok elmentek és megkérdezték a nart asszonyoktól:

– Halljátok-e, menyecskeink, akik tisztességesek vagytok, hallgattok az öregebbek szavára, kérdezzétek ki ezt az asszonyt: azért hallgat-e, mert a mi menyecskenk? És ti, tiszteletben álló anyáink, ha ő is ugyanolyan tiszteletre méltó anya, mint ti is vagytok, akkor tudjátok meg és mondjátok meg nekünk, kicsoda ő?

Körülvették a fiatalasszonyok Dzerasszát és elkezdtek kérdezgetni:

– Mondd meg nekünk, kicsoda vagy te!

Semmit sem válaszolt nekik Dzerassza, és elgondolkodott magában:

«Ha én elmondanám nekik, ki is vagyok, akkor az idősebbek nem hallgatnák meg a tájékoztatóm önmagamról».

Az idősebb asszonyok is látták, hogy semmit sem mondott a fiatalabbaknak, odamentek hozzá, és megkérdezték:

– Mondd nekünk, hogy kerültél a nartokhoz! Dzerassza azt felelte nekik:

– Ne kérdezzetek engem állandóan! Ha meg szeretnétek tudni, kicsoda és milyen vagyok, kérdezzen meg engem egyetlen valaki közületek, és én mindenre felelek.

Akkor pedig odavezették az egyik köztiszteletben álló asszonyhoz, aki azt mondta neki:

– Mondd nekem, napocskám: kivel vagy rokonságban a nartok közül! Megbízhatnak bennem a nartok falujában, és te szintén megbízhatsz bennem. Dzerassza rápillantott az asszonyra, és így válaszolt:

– Nem könnyű elbeszélnem, hogy kicsoda vagyok és honnan. Szégyellem magam a nart földön, és szégyellem magam előttem, nartok asszonyai, hiszen régebbi menyecskék vagytok nálamnál. Egyet kérek tőletek: vezessetek el engem a férjem családi lakótornyának a bejáratához

– De hiszen egy csomó lakótornyot láthatsz itt körben. De ki volt az, mi a neve, aki idehozott téged?

– Szégyellem magam előttem – mondta Dzerassza. – De nem tehetek mást, én magam beszélek magamról. A férjem Ahszartag volt, és kérek titeket, csak a lakótornya alsó szintjéig, odáig, ahol a marha szokott telelni, vezessetek el engem.

És az asszonyok elmondták a tekintélyes nartoknak Dzerassza szavait.

– Ez az asszony azoktól a rokonainktól érkezett, akiknek a visszatérésére várunk. De azok nem jöttek vele.

Megörvendtek a tekintélyes nartok, és azt mondták:

– Úgy is legyen. Ha ők maguk nem tértek vissza, akkor legalább megtudtunk valamit a sorsukról. Nemcsak Uarhag régi lakótornyába, és nemcsak az alsó szintre, hanem Ahszartag tornyának a felső részébe is kíséritek el őt.

És akkor így szólt Dzerassza:

– Nem illendő most nekem ott lakni. Hamarosan eljön az idő, amikor bemutatom nektek a nemzedéteket új sarját. Addig pedig nem a magas lakótornyban lesz a nyugodtabb, hanem a sötét istállóban.

Elvezették az asszonyok az istállóba, és ott Dzerassza két ikerfiúnak adott életet. Urizmag és Hamic – így nevezték a fiúkat.

Satana születése

Uarhag és Dzerassza házassága után eltelt egy esztendő. Elhunyt Uarhag, és csak egy évvel élte túl őt Dzerassza. A halála előtt így szólt a fiaihoz:

– Amikor én meghalok, az első három nap őriznetek kell a testemet, mert adósa maradtam egy rossz embernek, és még a Halottak országában sem hagy engem nyugodni.

Dzerassza meghalt, és befektették őt a sírboltba.

Eljött az első éjszaka. Urizmag magára öltötte a vértezetét, fogta a fegyvereit, odaállt a bejáratához, és őrséget állt egészen reggelig. Ugyanígy cselekedett a második éjszaka is. A harmadik este Hamic így szólt a fivéréhez, Urizmaghoz:

– Együtt nevelt fel bennünket az anyánk, engedj engem is ezen az éjszakán, hogy őrizzem a holttestét!

Komótosabb és okosabb volt Urizmag. Nálánál könnyebb gondolkodású és mozgékonyabb Hamic, aki szeretett táncolni az ifjúság multságain.

Urizmag így felelt a fivérének:

– Ha megbízhatnék benned, akkor nem én, hanem te, a fiatalabb fivér örködné három éjszakán keresztül az anyánk fölött.

Urizmag szavait Hamic rossz néven vette, felöltötte a vértjét, fogta az íját és a nyílveesszőket, és elindult a sírbolthoz.

Áll Hamic a sírbolt szájánál – hogy is történhetne másképpen? De íme a település felől vidám asztali énekeket, a tánc zaját hozza a szél egy lakodalomból. Hamic bosszankodva gondolja magában:

«Elpusztul az, aki szót fogad a haldoklónak. Kinek kellene az anyám holtteste? Inkább elmegyek a lakodalomba, mintsem itt sétáljak».

Mihelyt eltávolodott a sírtól, akkor a sírbolt kivilágosodott és bement oda Uasztirdzsi. Arcul legyintette Dzerasszát a filcből készült varázkendőjével. Dzerassza feléledt, és hétszer kívánatosabbá vált, mint az életében. Uasztirdzsi távozván ismét arcul legyintette Dzerasszát a varázkendőjével, és az élet ismét eltávozott Dzerassza testéből.

Eltelt egy esztendő. A szemfüles Szirdon Dzerassza sírboltja mellett haladt el, és hallotta, hogy egy gyermek sírdogál ott. Elment a nihaszba, ahol éppen gyülekezett a nartok mindhárom nemzetsége.

– Legyen békés a tanácskozástok, és derűs a reggeletek!

– Legyen boldog a te jövőd is, Szirdon! Szirdon pedig ezt mondta:

– Csoda történt a nartok temetőjében: egy újszülött sírdogál egy sírboltban.

Urizmag az összes öreg helyénél magasabban ült a tanácsban. Hallván Szirdon szavait, azt gondolta: «Úgy látszik, nem védte meg jól ez a könnyelmű fivérem az anyánkat...» Felugrott, és elsietett a temetőbe. Bement a sírboltba, ahol Dzerassza teste feküdt, és kihozott onnan egy újszülött leánykát.

Satanának nevezték el a kislányt. Amikor eltelt egy hónap, akkor egyévesnek, amikor pedig egy esztendő múlt el, háromévesnek nézett ki. És olyan bölcs és olyan szép volt, hogy az arcának a ragyogásától még a sötét éjszaka is nappallá változott, szavai pedig világosabbak voltak a napnál, és élesebbek a karnál.

Hogyan lett Satana Urizmag felesége

Megférriasodott Urizmag, és feleségül vette a nartok Alagát nemzetségéből való szépséges Eldát.

Ez alatt az idő alatt Satana is felnövekedett.

Egy hónap alatt annyit nőtt, mint más egy év alatt, egy esztendő alatt pedig annyit, mint más három év alatt. Gyönyörű volt Satana, a nart lányok közül senki sem volt szebb nála. Arányos termetű, szikraszemű, mint az angyal, úgy forog, mint a nyíl suhan, a hangja a fülemüle énekéhez hasonló, a szavai, mint az édesanyád

becézése, a kezei bőkezűek és vendégszeretők. És a kenyér, amelyet süt, olyan, hogy egy falatnyi belőle csillapítja az éhséget, és megrészesgít, mint az aluton, a nartok komlós itala.

Eljött az ideje, hogy férjhez menjen. Elábrándozott Satana: «Férjhez mennék, de hogyan tudjam meg, ki van nekem szánva?» Rátekintett a földre, rátekintett az égre, de sem az égi sem a földi lelkek között nem talált Urizmagnál dicsőbbet és okosabbat. És csak a saját szívére tudott hallgatni. «Vagy Urizmag felesége leszek, vagy egyáltalán nem megyek férjhez» – döntötte el.

Könnyű határozni, de nehéz megvalósítani. Magának Urizmagnak félt bevallani, más szájára pedig nem akarta rábizni ezt a vallomást.

«Mit tegyek? Meg kell mutatni neki a saját vakmerő arcát».

Váratlanul azt mondta Urizmagnak:

– Urizmag, vajon rendben van az, ha valaki odaajándékozza a sajátját másnak? Vajon nem kár engem idegen nemzetségbe férjhez adni? Légy te a férjem! Másképpen nem lehetséges.

Urizmag fülei vörösek lettek a szégyentől, a fején pedig égnek állt a haja.

– Felejtsd el ezt! – felelte neki. Hogy nem szégyelled magad? Olyan lenne, mintha a nartnak megmutatnám a saját arcát.

Hosszú vagy rövid idő múlt-e el ezután, Urizmag távoli hadjáratra készülődik, egy esztendeig lesz távol.

Azt mondta a fiatal feleségének, Eldának:

Amikor egy esztendő múlva visszatérek, emberek fognak hozzánk érkezni, köszönteni fognak engem, hogy sértetlenül jöttem meg a hadjárataból. Ügyelj, nehogy szégyenben maradj, készíts arra az időre elegendő ételt-italt!

Végéhez közeledik az egy esztendő. Eljön Urizmag visszatérésének az ideje. A férje hazatérésére Elda a rongnak, a nartok csodálatos italának az elkészítéséhez fogott. Megfőzte a rongot, de amikor kovászfélét öntött bele, nem indult forrásnak. Elda nem sejtette, hogy Satana égi bölcsességgel és földi boszorkánysággal akadályozta meg a forrását. Elda nyugtalanzkodott és elszaladt Satanához.

– Leány, leány, a férjem nemzetségéből való leány! Elérkezett az ideje a szégyenemnek: nem forr a rongom. Ha nem készülök fel a vendéglátásra, a fivéred gyámoltalannak talál, megöl engem. Haragudni fog, ami nekem a halálnál is rosszabb.

– És miben segíthetek neked? – felelte Satana. Elda futkározik a kiforratlan rong és Satana szobája között és jajgat:

– Mi tegyek, szerencsétlen? A hajszálnál vékonyabbá váltam, lelkecském. Ütött a halálom órája!

Satana kétségbe ejtette a menyecskét, meggyőződött róla, hogy jobban fél a férjétől, mint a haláltól, és ezt mondta:

– Hallgass rám, szépséges Elda, meg akarom tréfálni Urizmagot! Add nekem kölcsön egy éjszakára az esküvői ruhád és a fejkendőd, elintézem, hogy forrásba jöjjön a rongod.

A menyecske beleegyezett. Satana másik kovászt készített, önmaga kovászolta be a rongot, ami forrásba jött.

Urizmag visszatért. Vidáman italoztak a nartok, dicsérték a rongot és Urizmagot, jókívánságokkal üdvözölték visszatérése alkalmából.

Vége lett a tornak, a vendégek hazaszéledtek. Ekkor Satana felöltötte magára Elda esküvői ruháját, bement Urizmag szobájába, és úgy fogadta, mint az saját felesége.

– Te, Alagát nemzetségbeli lány, jobbá váltál, mint az első éjszakán.

– Ilyen minden lány a nemzetségemből, felelte talpraesetten Satana.

Elérkezett a virradat ideje. Azonban Satana a maga égi bölcsességével és földi boszorkányságával holdat és csillagokat gyűjtött a szoba mennyezetén.

– Nem kellene már felkelnünk? – kérdezte Urizmag.

– Messze van még hajnalig – felelte Satana. – Nézz csak fel, a csillagok és a hold még világítanak nekünk!

Elda éjjel be akart menni a férjéhez, meglökte az ajtót, zárva volt. Mindenütt futkosott az üres házban. Ismét kopogott a bezárt ajtón, nem nyílt ki neki. A gonoszságtól megszakadt a gyenge szíve, és Elda meghalt.

Értesülvén a menyecske haláláról, Satana eltüntette a mennyezetről az éjjeli csillagok hasonmásait. Fényes nap lett, és akkor felkeltette Urizmagot:

– Ébredj fel, már nappal van!

Satanát látva, Urizmag meghökkent.

– Valóban te vagy, Satana? – kérdezte Urizmag.

– Hát ki töltötte veled ezt az éjszakát?

Mit volt mit tennie Urizmagnak. Tisztességgel eltemették Eldát.

– Szégyenbe hoztál engem, Satana, – mondta szemrehányóan Urizmag. – Hogy fogunk mi veled a nartok között élni? Milyen képet vágjunk nekik? Bizonyára meg fognak szégyeníteni.

– Minden csoda csak három napig tart - felelte neki Satana. – Nem olyan nagy ez a szégyen. Tégy úgy, ahogyan tanácsolom, és a gyalázatunkról elfeledkeznek. Ül fel háttal az útiránynak a számárra, háromszor haladj el a nihász előtt, és azután meséld el nekem, mit mondtak rólad a nihászon üldögélők!

Urizmag úgy tett, ahogyan Satana kioktatta.

Amikor a nartok megpillantották, hogy Urizmag fordítva ült fel a számárra, a felnőttek és a gyermekek, az öregek és fiatalok egyaránt hanyatt estek, és hemperegtek a nevetéstől. Így történt, amikor Urizmag először haladt el a nihász előtt. De amikor visszatért, és másodszor is elhaladt, akkor már csak a leghajlamosabbakat neveltette meg, sokan már rá sem pillantottak, némelyek pedig bánkódtak, hogy lám, Urizmag volt a nartok tanítója, most meg elment az esze.

Amikor harmadszor fordult Urizmag háttal ülni a számáron, már egyetlen mosolyt sem fakasztott. A nihászban üldögélő tekintélyes nartok közül sokan azt mondták:

– Nem ok nélkül ült a mi Urizmagunk visszájáról a számárra – valószínű, hogy valami ravaszság lehet mögötte.

Urizmag hazatérve mindenről beszámolt Satanának.

– No látod, – mondta neki Satana, – velünk is így történik a dolog. Az elején nevetgélnek egyesek, de azután megszokják. Így lett Satana Urizmag felesége.

Hogyan vált el Urizmag Satanától?

Dühbe gurult egyszer Urizmag, és így szólt a feleségéhez, Satanához:

– Az Isten nevével kérlek téged, menj vissza a szülői házádba! Vigyél magaddal bármit, amit akarsz, bármiféle kincset, amihez csak a szíved vonzódik, csak menj el tőlem: nem vagyok hajlandó tovább együtt élni veled!

– Így is jó! – felelte Satana. – Vajon tehetek-e én valamit a sorsom által kijelölt férjem akarata ellen? Teljesítem az akaratod, de te is teljesítsd az én utolsó kívánságom! Egész életemet a nartok között töltöttem, jóban-rosszban együtt voltam velük. Rendezzünk búcsúlakomát: szeretném utoljára nartként megemelni a búcsúpoharamat!

Urizmag beleegyezett, búcsúlakomát rendeztek. Mi mindent tálalt fel a nartoknak Satana? A legjobb italokat és étkeket hozta ki a kamrából. Hét éjjel és hét nap mulatoztak a nartok a lakomán, amikor pedig kezdtek volna szétszéledni, azt mondta Satana a fiatal nartoknak, akik a toron szolgáltak:

– Rosszul szolgáltátok ki a házigazdánkat, még egészen józan. Vigyetek neki gyöngéd szavak kíséretében egy búcsúpoharat!

Az ifjú nartok pedig az egyik búcsúpoharat a másik után kezdték neki hordani. És az eddig is már jócskán ittas Urizmag a búcsúpoharak után egészen lerészegedett, mámorító, békés álomba szenderült. Ezután a fiatal nartok szintén elindultak hazafelé.

Akkor Satana a legerősebb ökröket befogta egy nagy szekér elébe, a legpuhább szénát terítve szét a szekéren, beágyazott a szénával, szőnyeget terített rá, a szőnyegre pedig az alvó férjét fektette. A szekérrel pedig kihajtott az udvarból.

Semmit sem vitt magával, minden gazdagságot otthon hagyott.

Amikor kiértek a mezőre, Urizmag kijózanodott és felébredt. Látja, hogy Satana ül mellette, bojtortánlevéllel hajtogatja az arcáról a legyeket, rá-rákiált az ökrökre, és egy nyírfaággal ösztökéli őket.

Elcsodálkozott Urizmag, nem értette miféle csoda történt.

– Mintha utaznánk valahová? – kérdezte Satanát.

– Úgy látom, elfeledted, hogy elkergettél a házadtól, és most a szülői házába vagyok visszatérőben.

– Erre emlékszem, – mondta Urizmag. – De hová viszel most engem?

– Amikor elültél, azt mondtad: «Vigyél magaddal bármit, amit akarsz, bármiféle kincset, amihez csak a szíved vonzódik!» Nekem nincs drágább kincs nálad. Azért hozlak téged, minden más otthon maradt.

– No, magát az ördögöt vettem én feleségemül! – mondta mosolyogva az öreg Urizmag.

A feleségével kibékülve, együtt tértek vissza a házukba, és folytatták tovább szerelemben és egyetértésben az életüket.

Urizmag ismeretlen fia

Ínséges esztendő köszöntött a nartokra. Sem gabona nem termett, sem fű nem nőtt. Elpusztultak az éhségtől, elcsüggedtek, elvesztették az erejükbe vetett hitüket. A híres nart ifjak, akik korábban annyira bátrak voltak, annyira elerőtlenedtek, hogy reggeltől estig alva heverték a nihaszon, és ha felébredtek, akkor is csak annyi volt tőlük hallható, miképpen emlékeznek a régi torokra, az ellenségtől elhajtott szarvasmarha szétosztásakor nekik jutott bőséges zsákmányrésze. A jó kardra, a nagyszerű íjra és nyilakra senki sem emlékezett vissza.

Szirdonnak volt egy szemtelen szukája, amelyik akkortájt éppen a nihaszon futkározott, az alvó nartok feje fölött ugrált: volt akinek a száját nyalogatta, volt akinek a lábbelijét rágta szét, vagy az övét rágta el, szörnyű volt látni mindezt!

Egyszer, amikor Urizmag megérkezett a nihaszra, azt látta, mint a csatamezőn: fekszenek a bator, daliás termetű ifjak, Szirdon szukája pedig az undorító dolgát végzi fölöttük. A dühtől megremegett Urizmag szíve, elefántcsont botját a kutya után dobta, egy köhöz csapódva darabokra törött a pálca. Urizmag összeszedte a darabjait, feldühödve tért haza. A padlóra vetette botjának darabjait, testének minden súlyával a karosszékebe ereszkedett, csakúgy recsegett alatta az elefántcsont szék.

– Miért sötétült el úgy a tekinteted? Miért ülsz olyan dühösen a székeken, uram és parancsolóm? – kérdezte tőle Satana. Mi történt veled? Ki bántott meg téged?

– Senki nem bántott engem – felelte neki szomorúan Urizmag. De hogyan is tűrhetném, amikor látom, hogy az ifjúságunk egészen elcsüggedett! Egész napokon keresztül csak a nihaszon hempereg, s azt kell látnom, hogy Szirdon pimasz szukája ugrándozik a dicső nart ifjak feje fölött: kit szájon nyal, kinek a lábbelijét rágja szét, kinek az övént rontja szét a szíjakat. Mindenki alszik, és senkinek sincs elegendő ereje, hogy elkeresse a nihaszról.

Kedves feleségem, az életemet is odaadnám érte, ha még egyszer jóllakathatnám a nartokat, úgy, hogy az eleven vér még egyszer átjárja az ereiket, és ismét megerősödjön a szívük.

– Ne bánkódj, – mondta Satana, menj, hívj össze mindenkit! A raktáraink tele vannak étellel és itallal, – egy emberként mindenkinek enni adok.

Satana végigvezette Urizmagot a raktáraikon. Az egyik raktár kétszersülttel volt tele, a másik a padlótól a mennyezetig szárított hússal teleakasztva, a harmadikban az italokat tárolták.

– Látod, amikor a nartok megtiszteltek, és elküldték a részemet a nagy nart lakomákból, én mindent félretettem, és íme hasznát vehetjük! – mondta Satana.

Eloszlottak a felhők Urizmag képéről, és így szólt Satanához:

– Itt annyi az étel, hogy akár egy hétig is jut minden nartnak enivaló. Készülj a lakomára, kedves felségem!

Urizmag hívatta a kikiáltót, jóllakatta és megparancsolta neki:

– Menj és hirdesd ki fennhangon a nartok között: «Aki jární tud, jöjjön a saját lábán, aki nem tud jární, hozzák el! Akinek csecsemője van, hozza magával bölcsőstől! A nart Urizmag Ahszartagatnál lakoma lesz, ahová minden nartot meghív.»

– A kikiáltó mindenhová elment és fennhangon kiabálta:

– Nartok! Aki jární tud, jöjjön a saját lábán, aki nem tud jární, hozzák el! Akinek csecsemője van, hozza magával bölcsőstől! A nart Urizmag Ahszartagatnál lakoma lesz, ahová minden nartot meghív.

Hallván a hírt, tódultak a nartok Urizmag házába. Apraja-nagyja összegyülekezett nála. Szét voltak rakva az asztalok Urizmag házában, és éjjel-nappal lakmározta a nartok.

Urizmag a házigazda méltóságával ül a főhelyen. Satana, a bőkezű háziasszony a vendégek kedvében jár, az ételek súlya alatt hajladoznak az asztalok, patakokként ömlenek az italok. Urizmag egymás után mondja a tósztokat.

Amikor a lakoma idején a tűz kialvófélben volt a házi tűzhelyen, Urizmag felkelt a székéről, és kiment az udvarba, hogy fát vágjon. Aprított is, és amikor össze akarta gyűjteni, akkor a Fekete-hegyről egy hatalmas bozontos fekete sas repült fel, Urizmagot megragadta a karmaival és elvitte magával.

Sokáig vitte a tenger fölött, amikor messze a partoktól letette egy magányos sziklára. Körben csak tenger, se hegyek, se fák, semmi élőlény nem látható, csak a kéklő víz mindenfelé. Elkezdett keseregni a sorsa fölött Urizmag. Belátta, hogy a biztos pusztulás vár itt rá, szerencsétlennek érezte magát.

Egész napon keresztül üldögélt a sziklán, pislogott körbe, de csak a pusztá tenger volt körülötte. Beesteledett, éjjel lett, s hirtelen megpillantotta, hogy a víz alól, egy nagy vízalatti szikla alól, fény szűrődik.

Bármi is legyen, meg kell tudnom, mi a csoda van ott – gondolta Urizmag.

Leereszkedett a vízbe, megmozdította a sziklát, s egy ajtó volt előtte. Urizmag kinyitotta az ajtót, és három lány, az egyik szebb és karcsúbb a másikinál, fut vele szembe.

– Micsoda szerencse hozott a mi házunkba, Urizmag! Micsoda szerencse hozott ide téged, kedves rokonunk! Gyere beljebb, és légy a mi vendégünk! – mondták örömmel a lányok.

Urizmag bement a házba és megpillantott egy tiszteletre méltó idős nőt.

– Szerencse köszöntsön a házadra! – mondta neki.

– Jó egészséget, érezd magad jól minálunk! – felelte neki az idős háziasszony és leültette egy karosszékbe.

Urizmag leült, körülnézett, és látja, hogy a lába alatt a padló égszínkéék tüvegéből van, gyöngyházzal kirakva a falak, és a hajnalsillag ragyog a mennyezetről.

Csodálkozik Urizmag: miféle csoda ez a tenger mélyén? Rájött, hogy a rokonaihoz, a donbettirekhez került.

Urizmag megpillantotta, hogy egy fiúcska futkározik a házban, és olyan könnyedén és sebesen szaladgál, hogy a szemével alig győzte követni. Belefáradt a követésébe, és a szíve megtelt örömmel. «Boldog lehet az, akinek a fia vagy» – gondolta.

– A nap vagy a szél hozott-e téged a mi országunkba? Régóta vágyunk rá, hogy láthassunk téged – mondta gyöngéden Urizmagnak az anyóka.

Urizmag ekkor egészen felbátorodott, és azt gondolta, hogy mégsem köszöntött rá a vég, ha rokonokra lelt itt a tenger fenekén, akik látni szerették volna őt. Elkezdett mesélni nekik arról, hogyan került a donbettirek országába, a lányok pedig ezalatt a megvendéglésére készültek. Egy kövér bárányt vezettek elő, és megkérték, hogy maga Urizmag vágja le. Gyors lángot gyújtottak a lányok, Urizmag még körül sem nézhetett, amikor gazdagon terített asztalt látott maga előtt.

Mint korábban is, amikor enni kezdett, Urizmag nart szokás szerint, a kardja hegyén felemelt egy falat húst, amelyet az Istennek ajánlott, és imát mondott. Amikor pedig befejezte az imát, gyöngéden a fiúcskához fordult:

– Gyere ide, napocsám, kóstold meg a feláldozott húst.

A húst az éles kardon tartva odanyújtotta a fiúcskának. A csöppség gyorsan odafutott, és hirtelen megbotolva a kardba esett. Az éles kard áthatolt a fiú szívéen. Mint a lekaszált virágszál, hanyatlott le. A fiú testecskéje még vonaglott néhányszor, és kirepült belőle a lelkecskéje.

Keserűség töltötte el Urizmagot és a donbettirek egész családját. A fiúcska testét sírva vitték el a lányok.

«Micsoda bánat szakadt az én fejemre! Szerencsétlenségemre jöttem én a világra!» – gondolta Urizmag kétségbeesésében.

Látva, hogy nem nyúlt a vendégasztalhoz, azt mondta neki az anyóka:

– Enned kell, Urizmag! Ami megtörtént nem változtathatod meg. Minden az Isten akaratából történt.

De nem volt Urizmagnak ehetnékje. Szomorúan felkelt, és ugyanazon az úton, amelyen odaérkezett, távozott. Távozóban sokáig hallhatta, hogyan siratták a nők az idő előtt elpusztult gyereket.

Amikor Urizmag kijutott a vízből, ugyanazon a magányos sziklán találta magát, a hatalmas fekete sas pedig rögvést megjelent az égen. Ismét megragadta a karmaival Urizmagot, sokáig repült vele, s oda eresztette le, ahonnan elhozta.

Urizmag összeszedte az általa aprított fát, és szomorúan bevitte a szobába. Látta, hogy a tor folytatódik, és senki sem vette észre a távollétét. Leült a helyére, és a lakmározókhoz fordult:

– Miféle igaz történetet szeretnétek hallani tőlem? Régit vagy újat?

– Sokat hallottunk már a régi időkről – felelték a lakmározók. - Valami újat szeretnénk hallgatni.

És Urizmag elmesélte, ami vele történt. Satana abban az időben a szomszédos szobában, a nők között tartózkodott. Hallgatva Urizmag történetét, a haját kezdte tépni, és fájdalmában az arcát karmolászta. Hangosan jajveszékálni kezdett:

– Dicső férfiak, a legkiválóbbak legkiválóbbjai, és tekintélyes idős emberek, ne ítéljete el engem, bocsássatok meg, hogy hangosan sírok elöttetek. A Donbettir szülői házban egy titkos kincset őriztem. A ház gazdája hadjáraton tartózkodott éppen, amikor megszületett a fiam. Odaadtam őt a szülői házamba, a mieinkhez, nevelésre. Azonban ott felkereste Urizmag, aki még nem ismerte őt, és a mi fiunkat a Halottak országába küldte. Hogyan fogunk most élni? Ki gondoskodik rólunk öregségünkre?

Hallgatva a jajgatását elszomorodtak az emberek, és csendben hazaszéledtek.

Urizmag ettől az időtől nem találta a helyét. Fejét lehorgasztva és a vállait meggörnyesztve járkált az emberek között, nem felelt mosolyogva a mosolyra, s aki beszélgetésbe próbált elegyedni vele, nem kapott tőle választ.

A nihászon volt egy szürke kő, a feledés köve. Az, aki lefeküdt erre a kőre, elfelejtkezett a bánatáról. Erre a kőre arccal feküdt rá Urizmag, és hosszú ideig, fel sem kelve, feküdt rajta. Nem egyszer mondták is Urizmagnak az idős nartok:

– Nart Urizmag, legdicsőbb a dicsők közül! Nem kell annyira bánkódnod. Bárkivel történhet közülünk ilyen szerencsétlenség.

Segítettek rajta ezek a bölcs szavak. Más emberek szemével tekintett önmagára, és nevésegesnek találta önmagát. Urizmag megvigasztalódott, és egy bizonyos idő múlva ismét kezdte hívni a nartokat a vidám torokra.

A Donbettirek a fiú testét átadták a földnek, a lelke a Halottak országába szállt, és annak az országnak az uralkodója, Barasztir, az ölébe ültette a fiút. Aggódott és szomorkodott a fiú, hogy a földön senki sem emlékezett rá.

– Miért szomorkodsz? – kérdezte tőle Barasztir? A fiú pedig így felelt neki:

– Sok idő eltelt attól a naptól kezdve, amikor a Halottak országába érkeztem, de az én apám, Urizmag, aki még az idegen emberekről is gondoskodva tölti az idejét, egészen elfeledett engem. Nem rendez nekem halotti torokat, és hajléktalan vagyok itt, a holtak között. Kérlek téged, Barasztir, engedj ki engem egy időre a Halottak országából. Csak megszerzek mindent, ami elengedhetetlen az évenkénti torokhoz, és a szavamat adom, hogy idejében visszatérek.

– Nem akarlak téged megbántani, azonban olyat kérsz tőlem, amelyet nem teljesíthetek, felelte Barasztir. – Hiszen, ha a többi halott megtudja, hogy elengedtelek téged, senki sem akar itt maradni. Most is nehezen tudom itt tartani őket a Halottak országában, de hogy tartsam őket akkor?

– Segítek neked ebben – felelte a fiú. – Visszájára fordítom a patkót az Alasza lovam patáin, és amikor a halottak utánam rohannak a Halottak országa kapujáig,

akkor mondd nekik azt: «Nézzetek a ló nyomaira. Ha kifelé haladnak a kapun, akkor nincsen hatalmam visszatartani titeket, de ha a nyomok fordítva vezetnek, nem engedhetlek ki benneteket a Halottak országából».

Barasztir beleegyezett.

A fiú megpatkolta Alaszát, ahogyan eltervezte, és kivágtatott vele a Holtak országából. Nyomába tódult annak minden lakója.

– Hová mentek? – kérdezte őket a kapunál Aminon kapus.

– Ha akár egyetlen is elmehet innen, akkor senki sem marad itt közülünk! – kiabálták a halottak. Aminon azt felelte:

– Először vizsgáljátok meg, mi történt. Nézzétek meg a ló nyomait, és meg fogjátok látni, hogy senki sem távozott el innen.

Nézték a halottak, és látták, hogy a patkónyomok a Halottak országába vezetnek, megnyugodtak, és mindegyik visszatért a helyére.

A fiú pedig, a Donbettirek csemetéje, Urizmag fia, aki nem kapott nevet, bevágtatott a nartok falujába, az Ahszartagok régi házához érkezett, és hangosan hívta a gazdát. A hívásra maga Satana ment ki.

Urizmagot keresem – mondta a kis lovas. – Nem jönne-e el velem egy portyára. Mondd neki, hogy az Emlékkurgánon fogom várni.

Satana visszatért a házba, és így szólt:

– Megöregedtél, gazda. Csúfolódnak az ősz fejed fölött. Egy szemtelen fiúcska érkezett éppen, aki alig látszik ki a nyeregből, és azt kérte tőlem, adjam át neked, hogy portyára hív téged: úgymond várni fogom Urizmagot az Emlékkurgánon.

Urizmag pedig esküvel fogadta, hogy bármely portyán részt vesz, amelyre őt hívják.

– Igyekezz, házunk gazdasszonykája! Készíts fel engem a portyára. Természetesen, ha valaki meglát engem ezzel a fiúcskával együtt portyára indulni, nevetnie kell rajtam. De nem szeghetem meg az eskümet. Öreg vagyok én már ahhoz, hogy megváltozzam. Ameddig a két szemem a szemöldököm alatt pislog, a tisztességnek megfelelően fogok cselekedni. Urizmag sosem utasította el azt, aki barátjaként portyára hívta. Most sem fogom.

Nem akaródzott Satanának Urizmagot ezzel a merész fiúcskával együtt elengedni. Amikor beesteledett, három mézes lepénykét sütött, és így imádkozott fölöttük:

– Istenek Istene, én Istenem! Ha megalkottál engem, kérlek téged, részesíts kegyedben! Bocsásd le ma éjjel a földre mindazt a havat és esőt, amelyet az elkövetkező hét esztendőre szántál, tetézd viharokkal és fürgetegekkel. Remélem, hogy ez a szemtelen fiúcska, aki méltó a pusztulásra, bevégzi ezen az éjszakán, a mi öregünk pedig itthon marad.

Alig végzett az imádkozással, amikor az ég beborult, leereszkedtek a felhők, eleredt az eső, egész éjjel dőlt a hó, az emberek ekkora havat még sohasem láttak. Az örök jég megindult a hegyről, a vihar kavargott a föld fölött mindenkit elvakítva, aki megpróbált a házából akár a szomszéd házába átmenni. Urizmag alig látott,

felnyergelte a tarka Arfanáját, és útnak eredt, keresztültörte magát a jégen és a hó-buckákon. A távolban a kavargó havon keresztül megpillantotta a fekete hegyként kiemelkedő Emlékkurgánt, és látta, hogy nincs rajta hó. Odalovagolt, és látta, hogy a fiú a dombon fekszik, szétterítette a lópokrócot, feje alá tette a nyeret, betakarózott a burkával, körülötte pedig hét szérűnyi zöld tisztás. Övig ér a fű ezen a tisztáson, a fiú lova, Alasza pedig legelészik rajta.

– „Földi vagy égi lélek-e ez, mindenképpen csodálatos” – gondolta magában Urizmag.

Hűséges Arfán lován felkaptatott a dombra, és az alvóhoz fordult:

– Hé, fiú, ébresztő! Hosszú az út, rövid a téli nap. Ideje útnak indulnunk.

Felugrott a fiú, gyorsan összekapta magát, felült a lovára, és elindultak. Elöl Urizmag a tarka Arfanján, mögötte pedig a fiú Alasza nyergében. Haladnak tovább, de a hózivatar egyre erősödik. Urizmag lova, a tarka Arfan szétolja a kavargó havat a hatalmas szügyével, amelyet mellvért takar, de egyre nehezebb neki a járás, akadozik, a hó eltömi az orrlyukait. A fiú lova a nyomukban halad, és ott, ahol elhalad, megolvad a hó és feketéllik a föld. Urizmag lova fuldokolni kezd, és azt mondja neki a fiú:

– Én haladok majd elöl. A mai naptól kezdve nem kell szégyellni, ha a fiatalabb megy az idősebb előtt.

Amint elébe ment Urizmagnak, a lova forró leheletétől olvadni kezdett a hó, és hét szérűnyi széles fekete út terült elébük.

Már jó ideje haladhattak, amikor Urizmag így szólt:

– Most pedig, fiatalember, tanácskoznunk kellene: melyik ellenségünkre támadjunk?

– Vezess olyan országba, amelyben még egyszer sem harcoltál.

– Nem találtam a tengeren keresztül utat, mert talán csak ott maradt, a tengeren túl, egy ország, Terk-Türknek nevezik – felelte Urizmag. – Nincs a világon gazdagabb nála. Ott annyi a juh, a szarvasmarha, annyi a ló, hogy amikor mennek az úton, akkor a pásztorok nem tudják őket másik útra áthajtani. De nem könnyű abba az országba eljutnunk. Át kell úsztatni a viharos tengert, azután pedig legyőzni azokat, akik a terk-türkök csordáit, méneseit és nyájait őrzik: a vascsödört, a farkast, amelynek a szája vasból van kovácsolva, és a vascsörű sólymot.

– Induljunk el abba az országba! – mondta a fiú. – Itt próbálunk szerencsét. Lehet, hogy szerencsével járunk.

Elérték a viharos tenger partját, beúszattak lovaikkal a vízbe. Mint a halak, úgy úsztak a lovak, és átvitték őket a másik partra. Leszálltak a tengerparton. A fiú gondosan leszerszámozta Alaszát, bekente varázsragasztóval, ami víz nélkül ragaszt, és hagyta, hogy meghemperegjen a parti kavicsban. Azután ismét bekente ragasztóval és meghempergette a homokban. Alasza akkora lett, mint egy hegy. Végre a lovasaink eljutottak a terk-türkök ménéséhez, a fiú pedig két vermet ásott ki, egyet magának, a másikat Urizmagnak és a lovának. Így szólt Urizmaghoz:

– Figyeld csak, Urizmag, most fog a lovam megmérkőzni a vascsödörrel! Először

összerúgnak a hátsó patáikkal, s amikor a damaszkuszi patkók egymáshoz ütődnek, akkor lángot csiholnak, és megég a föld. Ügyelj, és ne próbálj akkor kitekinteni a veremből, nehogy baj érjen. Azután harapdálni fogják egymást, összerúgnak az első patáikkal, és akkora szél keletkezik a viharos leheletüktől, hogy egy arasznyi réteget söpör el a földből. Ne mozdulj ki a helyedről ekkor, nehogy elfújja a porodat az erdők és a síkságok fölé. Amikor eljön a cselekvés ideje, én magam szólok neked.

A vascsödör és az ifjú lova, Alasza egymást nem sajnálva küzdöttek. Damaszkuszi acélból készült patkóiktól akkora tűz csiholódott, hogy lángot fogott a föld. Urizmag nem tudta visszatartani a kíváncsiságát, kinézett a veremből, és lángot fogott a hosszú szakálla. A fiú gyorsan eloltotta, és azt mondta neki:

– Ettől az időtől fogva új divat lesz érvényben: olyan hosszú szakállat kell hordani, amilyenné most a tiéd vált.

A vascsödör és Alasza használatba vették a fogukat és az első patáikat. Akkora szél keletkezett, hogy egész arasznyi réteget söpört le a föld felszínéről.

Urizmag ismét nem tudta türtöztetni a kíváncsiságát. Felemelte a fejét a veremből, és a szél letépte a koponyája felső részét és elsodorta.

– Hát az én öregem fej nélkül maradjon – mondta a fiú, kiugrott a veremből, utolérte Urizmag koponyájának a darabját, amelyet messzire sodort a szél. Feltette Urizmag fejére, és így szólt:

– Ettől kezdve a nartok koponyájának a teteje ne váljon le többé!

Ettől fogva lett úgy, hogy bármelyik nart le tudta venni a koponyája felső részét (hogy kényelmesebben tudja a fejét leborotválni), és megborotválva ismét visszatehesse azt.

Még nem fejezték be a lovak a küzdelmet, de a vasszájú farkas a vascsödör segítségére ugrott. A fiú belelőtte a nyilát: – Járjon így mindenki, aki téged bánt! – a farkas ott helyben kinyúlt. A fiú lemetszette az egyik fülét, és elrejtette magánál. A vascsödörű sólyom repült most a ló segítségére. A fiú ismét megmutatta, hogy milyen fürge, eltalálta a nyilával, a sólyom megemelte a szárnyát, elterült a földön. A fiú levágta a fejét, és szintén elrejtette.

A lovak még mindig nem tudták egymást legyőzni. A vascsödör többször is elkapta a fogaival Alasza nyakát, de a homokkal és kavicssal megtelt a szája, és nem tudta Alaszát szétmarcangolni. Alasza kezdett felülkerekedni. A vascsödör a térdére bukott. A fiú megragadta a nyergét, egy pillanat alatt felnyergelte a csödört, és a hátára ugrott.

– Hej, Urizmag, gyorsan hajtsd tovább a terk-türkök gulyáját, nekem pedig értesítenem kell a gazdáikat, hogy eltérítettük a csordájukat!

– Amíg senki sem követ bennünket, jobb lenne a saját utunkon elindulnunk – mondta Urizmag.

– A becsületedem nem hagyja, hogy üldözők nélkül, lopva hajtsak el ekkora zsákmányt.

A terk-türkök népe éppen tort ült akkortájt. A lakmározók azt látják hirtelen, hogy a vascsödörön vágat egy fiú. Odaugrat a lakoma helyére és elkiáltja magát:

– Terk-türkök népe, riadó! Minden méneseteket, minden gazdagságokat tovahajtják!

A fiatalok meghallották az aggasztó hírt, és közölték az idősebbekkel. Az öregek azt mondták:

– Ez az ember azt keresi, hol ehetne és ihatna egy jót. Hívjátok meg őt, meg fogjuk vendégléni!

Odafutottak a fiúhoz a fiatal terk-türkök, és meghívták abba a házba, ahol a lakomázás zajlott. Leugrott a fiú a vascsödörrel, megkötötte az állófához, és sietet oda, ahol az idősebb terk-türkök lakomáztak. Szemével végigmérte a megterített asztalokat, elővette a sólyom fejét és a farkas fülét. A fejet oda dobta, ahol az idősebbek mulattak, a fület pedig a fiatalok közé, a többieket pedig azzal traktálta, ami általában dukál, és így szólt:

– Vezetők, hiányzik a fejetek, íme, itt van egy fej. Nem volt elég fületek, ifjabbak, íme egy fül. A vascsödörötök pedig az állófához van kikötve.

Pánikhangulat kerítette hatalmába a lakmározókat: felfogták, hogy elveszítették a megbízható öreiket. A fiú pedig máris felpattant a vascsödörré, és elvágatott Urizmag nyomába.

Amikor már túl járt a falu kerítésén, azt látja, hogy hat kurgán között üldögél egy anyóka, aki sírdogál, és jajgatva fordul sorjában mindegyik kurgánhoz:

«Miféle csoda ez?» – gondolta a fiú. S ekkor a kurgánokra mutatva, így szólt hozzá az anyóka:

– Hét fiam volt. Hatan közülük elmentek a Holtak országába. Akkor pusztultak el, védve a tulajdonukat, amikor az ellenségeink megpróbálták elhajtani a terk-türkök csordáit. Csak egyetlen fiam maradt. Tudom, az üldözésekre vágat, akik elhajtottátok a gulyáinkat. Tapasztalatból és a magatartásodból érzem, hogy bátor vagy, a fiam pedig, aki különb mindenkinél, rád fog támadni. Szánd meg őt a kedvemért, egy özvegy édesanya kedvéért, ne öld meg őt! Ejts rajta könnyű sebet, lökd őt az út mellé, hogy el ne tiporják azok, akik a nyomotokban fognak száguldani! Egyetlen fiamnak te vagy az oltalmazója. És hogy így legyen, légy a tejtestvére, vedd a szádba az emlémet!

Leugrott a fiú a vascsödörrel, szájába vette az anyóka mellét, és szavát adta neki, a nart ember szigorú szavát, nem tesz kárt az egyetlen fiában. Az anyóka elmondta a fiúnak, hogyan is néz ki a gyermeke.

A fiú ismét a vascsödörön termett, vágta fogott, és hamarosan utolérte Urizmagot.

Áthajtották a gulyát és a méneseket a tengeren, tovább terelték őket, amikor meghallották, hogy egy lovas vágat utánuk.

– Tereld tovább, Urizmag, a zsákmányt, én pedig megpróbálom feltartóztatni az üldözőnket!

Így is cselekedtek.

– Ej, te kutya, te ebfajzat! – kiáltott már távolról a lovas, és egyre közelebb vágatott.
– Tudod-e te, hogy kiknek a csordáját hajtottad el? Ha férfi vagy, ne próbálj menekülni előlem!

És mint a legyek, zümmögtek a nyílvevők a fiú körül.

– Nem szabad téged megérintenem. Anyádat anyámnak neveztem, a számban tartottam az emlőjét, és szavamot adtam neki, hogy óvni foglak. Ne akadályozz engem az utamon! – felelte neki a fiú.

– Apámra és anyámra esküszöm, hogy nem engedem neked elhajtani ezt a ménest! – felelte neki az elszánt ifjú. Hevesen szitkozódva az egyik nyílvevőt a másik után engedte útjára, egyre közelebb ugratott. És akkor a fiú kilötte az egyetlen nyílvevőjét. Repült a nyílvevő, nem érintette a testet, átütötte az üldözője ruházatát, letaszította a lováról, s a földhöz szögezte. Hiába próbálkozott az eltépni magát a földtől, még megmoccanni sem tudott a helyéről.

Odavágatott a többi üldöző is, és együttesen próbálták kihúzni a nyílvevőt, de nem futotta az erejükből. Megpróbálták karddal széthasítani a vértezetét, és szétvágni a ruháját, és csak így sikerült nekik kiszabadítani az anyóka elbizakodott fiát. A terk-türkök a fiú után vetették magukat, és elkezdődött a küzdelem. A terk-türkök hadának a felét lekaszabolta a fiú, és már olyan sok volt a kiömlött vér, hogy patakjai elsodorták a holttesteket. Azok pedig, akik élve maradtak, felfogták, hogy semmiképpen sem tudják legyőzni ezt a harcost, és visszatértek az országukba.

Utolérte a fiú Urizmagot. Az pedig sasok módjára vijjogott, sólyom módjára füttyült, és terelte maga előtt a zsákmányt, a terk-türkök gulyáját és méneseit. Azt mondta ekkor a fiú:

– Még megőrizted a fiatalkori erődöt.

Urizmag és a fiú szerencsésen elhajtották a zsákmányt a nartok falujába, az Osztozkodó térre. Így szólt a fiú Urizmaghoz:

– Te vagy az idősebb, neked kell szétoosztani a zsákmányunkat.

– Miért én osszam el azt, amit te szereztél? – felelte Urizmag.

Akkor a fiú kiválasztott egy fehér ökröt, és külön kipányvázta egy selyemkötéllal. A többi zsákmányt három részre osztotta fel, és így szólt Urizmaghoz:

– Az első rész a tiéd, mint az idősebbé. A második, mint a portyázó társamé, szintén a tiéd. A harmadik rész az enyém, de szintén neked ajándékozom. Ezt az ökröt pedig vezesd el és áldozd fel az éves halotti ünnepemen! Minden elhunytnek megadtad a tiszteletet, csak rólam, a te ismeretlen fiadról, akit a Donbettirek házában magad küldtél a holtak birodalmába, csak rólam nem emlékeztél meg semmivel.

Felugrott Alasza lovára, búcsút intett a kezével Urizmagnak és elvágatott a Halottak országába.

Könnyek gördültek le Urizmag orcáján, utána kiáltott a fiúnak:

– Csak még egyszer tekints rám!

De nem tekintett vissza a fiú, csak visszakiáltotta Urizmagnak:

– Nincs több időm, sietnem kell.

Urizmag hazahajtotta a zsákmányt, és így szólt Satanához:

– Kedves feleségem! Hiszen azzal a fiúval voltam portyán, aki az örömed volt, és akiben nem gyönyörködhetél életében.

Hallván ezt, Satana a fiú után rohant. Sokáig járt utána, szinte már utolérte, és azt kiáltotta neki:

– Ó, aki minden örömöm voltál, ó, akiben nem gyönyörködhettem életében! Ne sajnálj tőlem egy pillantást, fordulj felém!

A fiú nem fordult vissza hozzá.

– A nap lehanyatlik, az időm letelik, sietnem kell vissza a Holtak országába! – kiáltotta neki a fiú.

És Satana, a szerencsétlen anya, megértette, hogy nem fordulhat vissza hozzá, imádkozni kezdett:

– Ó Istenek Istene, én Istenem! Hiszen beelátsz az anyák szívébe! Add, hogy ma a hegycsúcsok haván tovább ragyogjon a napfény, a halottak hideg napja.

És az imája nyomán a magas hegycsúcsok haván tovább tündökölt, nem aludt ki a halottak napjának hideg, bágyadt fénye.

A fiú elérve a Holtak országának kapuját, bekiáltott Aminon kapusnak:

– Ej, nyisd már ki a kaput!

– Elkéstél, a nap már lehanyatlott, – felelte a kapus.

– Nem, még korán van. Hiszen a hegyeken még fénylik a halottak napja. Vissza-fordulva a hegyekre mutatott. A portás kaput nyitott, és abban a pillanatban Satana megpillantotta a fiát. Félig felvillant az öltözete, egy pillanatra láthatta az arcát, és már-már bezárult mögötte a kapu, amikor Satana utána dobta a gyűrűjét, ami magától rátekerődött a fiú ujjára. Ezzel a gyűrűvel tért vissza a Holtak országába Urizmag bátor fia, és foglalta el a helyét Barasztir ölében.

Amikor Satana hazatért levágták a fehér ökröt, és nagy halotti tort rendeztek a fiuknak. Az általuk zsákmányolt ökrök maradékát pedig szétosztották a nartok szegényei között.

Urizmag és a három kíváncsi

Az egész világon elterjedt a híre, hogy – úgymond – a nart Urizmagnak csak rá kell pillantania valakire, és abban a pillanatban meg tudja mondani, milyen ember.

– És ha ezt az embert csak először látja, vajon akkor is meg tudja mondani, miféle szerzet áll előtte? – kérdezték egyesek.

– Hogy lehet megtudni, hogy mi nyomja a szívét az embernek, ha nem is ismerjük?
– mondták mások.

Ekkor találkozott három férfi, s a bölcs Urizmagról folyt közöttük a szó. Az egyik potrohos volt, gazdag és falánk. Nem akadt ember, akiből hasznot ne húzott volna magának.

A másik a legnagyobb csirkefogók közé tartozott. A lelkét és a szemét is kész volt eladni bárkinek, csakhogy valakit becsaphasson. Sosem tartotta meg a szavát, az esküjét semmibe vette. Külsejét tekintve cingár, a tekintete alattomos és ravasz, szószátyár.

A harmadik pedig csendes és szűkszavú volt. Amikor valamilyen tragikus veszekedés történt az asztalnál, és ki kellett békíteni a vérbosszút forralókat, vagy az egymásra felbőszült szomszédok között helyreállítani a barátságot, vagy békét teremteni az ellenségeskedő falvak között, vagy leánykérőbe menni az egyik településről a másikra, vagy akár egyszerűen beszédet mondani a lakomán vagy a halotti toron, akkor mindig ehhez a férfihoz fordultak. Jó és okos ember volt, a nép kedvence.

Hosszasan beszélgettek Urizmagról, végül elhatározták:

– Menjünk csak el, és a saját szemünkkel győződjünk meg róla, milyen bölcs is valójában a nart Urizmag, aki bárkiről az első látásra meg tudja mondani, hogy milyen ember.

Így döntöttek, s azon nyomban útnak indultak a nartok falujába.

A három kíváncsi ember – ahogyan ez már lenni szokott – egyszer csak megérkezett a nartok településére, és kérdezősködni kezdtek, hol lakik itt Urizmag, a bölcs nart.

Elmagyarázták nekik, hogy ahol ebben és ebben az utcában egy magas kerítést és egy csúcsos tetejű házat látnak, ott lakik a nart Urizmag.

Bement a három kíváncsiskodó Urizmag házába, megkérdezték, hol lelik őt, egyszerűen kijött hozzájuk egy magas öregember, hosszú ősz szakállal.

– Az Isten hozott benneteket, vendégeim! Kerüljetek beljebb, napocskáim!

– Legyen hosszú, boldog, napfényes az életed, nart Urizmag! – mondta egyszerre a három vándor.

A nart Urizmag bevezette őket a házába, leültette őket, maga sürgölődött körülöttük, hol kiment, hol bejött a házba.

– Miért fárasztod magad, Urizmag? Kérünk téged, ne gyötörd magad miattunk.

– Ne szóljatok így, kedves vendégeim! A vendég – Isten küldötte. A vendég készen van, a gazda nincs készen – felelte Urizmag⁹.

– De előbb mondjátok el, kik vagytok, és milyen ügyben jöttetek ebbe a házba!

– Mi, – felelték a vándorok – hallottunk a te bölcseségedről. Az egész világ arról beszél, hogy Urizmag az első látásra meg tudja ítélni az embereket. A tulajdon szemünkkel szeretnénk látni, a fülünkkel hallani, a szívünkkel meggyőződni, hogy igaz-e vagy nem. Ezért vagyunk itt.

– Jó van, napocskáim, jól van, – felelte nekik Urizmag. – Üljetek le addig, amíg átmegyek a többi kedves vendégemhez!

A három utas semmi ellenvetést sem tett.

Urizmag akkor ismét hol kiment a másik szobába, hol bejött, hol ismét visszatért.

Csodálkoztak a vándorok. Úgy tűnt nekik, mintha Urizmag az előbbinél jobban sürgölnödjön. Amikor ismét visszatért közéjük, megkérdezték tőle:

– Miféle rendkívüli vendégeid vannak, akik körül olyan sűrűn forgolódasz?

– Hogyne fáradoznék miattuk, hiszen távoli országból érkeztek. Nem sokkal előttetek jöttek meg. Itthon pedig, rajtam kívül, nincsen senki sem. Ezért magam igyekszem helytállni.

– Mifélék ők? – kérdezte a potrohos. – Biztosan nagyon gazdagok?

– Bizonyára másoknak adták ki magukat, mint akik valójában? Lehet, hogy becsaptak téged? Csak semmi baj ne történjék! Nem kevés szélhámos ténfereg az utakon! – mondta a másik.

– Látjuk, tiszteletet érdemlő férfiként akarsz helytállni előttük, aki megoldja a feladatait, akit a nép becsül ezért, az ilyen ember pedig közel áll a szívedhez. Biztosan ezek is ilyen emberek.

– Nem tudom – felelte Urizmag. – Én még nem voltam velük, és semmit sem tudok róluk mondani.

– Akkor légy kegyes velünk, és mondd meg, ki milyen közülünk! Te, biztosan még sosem láttál bennünket, de már megismerkedtünk.

– Semmit sem tudok nektek mondani, kedves vendégeim. Nálam nincsenek más vendégek rajtatok kívül. Közületek pedig mindenki elmondott már magáról mindent.

Elcsodálkoztak a kíváncsiskodók, felálltak, elbúcsúztak, és visszaindultak haza.

Szoszlan halála

Boldogságban és megelégedettségben élt Szoszlan a Nap lányával, a gyönyörű Aciruhsszal. Észrevétlenül múlt el nap nap után, év év után. Szoszlan gyakran járt vadászni a Zilahar mezejére, amelyet a nartok már régóta vetélkedéseik és vadászkalandjaik színhelyéül szemeltek ki.

Így teltek a napjai.

Egyszer tizenkét társával vadászgatott ott.

A Zilahar mezején verték fel sátrukat, reggeltől délig vadászgattak, a vadászat után pedig visszatértek a sátrukba pihenni. Éjszakára ismét kimentek vadászni. Egy ízben ebédelni tértek vissza, és lefeküdtek pihenni. Meleg volt, mindnyájan kimerültek, csak Szoszlanon nem vett erőt a fáradtság. Fogta az íját és a nyilait, egyedül indult el egy ösvényen, amely a tóhoz vezetett. Úgy gondolta: «Ekkora hőségben valamiféle vadnak mégis csak jönnie kell vizet inni».

Leült a tó partján és várni kezdett. Sokáig ült így, és éles szemmel figyelte a tópartot. Hirtelen azt látta, hogy egy szarvasüő jött ki az erdőből és a vízhez közelít. Gyönyörű állat volt, semmihez sem lehetet mérni az alakját és a mozgásának könnyedségét. A hajnalcsillag ragyogása tündökölt a nyakán. Szoszlan nyilat helyezett az idegre, és éppen el akarta engedni az útjára, amikor a szarvasüő lánnyá változott és megszólította őt:

– Egészséges légy, Szoszlan!

– Sok örömet kívánok neked az életedben, kedves kislány – válaszolta neki Szoszlan.

– Hányszor ereszkedtem le ide az égből, csak azért, hogy veled találkozhasak, Szoszlan! Hány évig vártalak téged, és ime találkoztunk végül! Végy el engem feleségül!

– Ha én minden földönfutó lányt feleségül vennék, akkor nem férnék el velük a nartok falujában.

– Meglátod, Szoszlan, megbánod még ezeket a szavakat! – mondta a lány.

– Sokat vadászgattam és tudom, hogy mennyire szeretnek a disznók a mocsárban dagonyázní. Ha Szoszlán mindet feleségül venné, akkor a fényes acélteste fekete vessá változna.

A lány ezeket a kegyetlen szavakat hallván, egyszeriben kinyújtotta a karjait, ezek pedig szárnyá változtak. Szoszlan szerette volna ebben a pillanatban megragadni őt, de felröppent, elrepülve pedig azt mondta neki:

– Nart Szoszlan, én Balszag lánya vagyok. Mindjárt meglátod, mi történik veled!

A lány elrepült az apja, Balszag házába és elmesélte neki, miképpen bántotta meg őt Szoszlan. Balszag megsértődött, és parancsot adott a kerekének:

– Menj, öld meg Szoszlant!

Zúgva, dörögve gördült előre Balszag kereke. Balszag ordította Szoszlanra:

– Ügyelj most, nart fajzat!

– Miféle fegyvered van, miben reménykedsz, hogy megöl engem? – kiáltotta neki Szoszlan válaszul.

– Megindul ellened valami, várd a csapását!

– És mivel védjem a csapást? – kérdezte Szoszlan.

– Tedd elé a homlokod! – válaszolt Balszag. Szoszlan látja, hogy egy kerék repül feléje. Megállította az ornyergével. Beleütközött a kerék, és visszapattant, még egy karcolást sem hagyott hátra. Szoszlan el akarta kapni, de elgördült.

– Kapaszkodj meg! Ismét gördül ellened!

– Mivel fogjam fel az ütését? – kiáltotta Szoszlan.

– Tedd elé a melled, – felelte Balszag. Dörögve csapódott a kerék Szoszlan mellének. Azonban Szoszlan akkor elkapta, és megragadta acél kezeivel. Felemelte a kereket, és kitörte két küllőjét.

Könyörgött akkor Balszag kereke:

– Ne szakítsd félbe az életemet, Szoszlan! Nem leszek többé Balszag kereke, Szoszlan kereke leszek mostantól.

Szoszlan elhítte neki, hiszen hogyan kételkedett volna ilyen esküben. Elengedte a kereket, az pedig hazafelé készülődött. Az úton azonban elébe akadt a keréknek a szemfüles nart Szirdon.

– Jó utat kívánok, Balszag kereke! – köszönt neki.

– Jaj, ne nevez engem Balszag kerekének, mert az a Szoszlan megöl engemet! Mostantól kezdve Szoszlan kereke lettem.

– Hej, mi történt veled, te kerék? Hová szállt a korábbi erőd? Ki homályosította el a rettegett híredet? – kérdezte Szirdon.

– Hallgass el, Szirdon, megesküdtem Szoszlanak – felelte a kerék.

– Eressz vért a kisujjadból, és felszabadulsz az esküd alól! Vagy nem tudod, hogy neked kell megölnöd Szoszlant? Próbálg meg még egyszer elgördülni ellene! – mondta Szirdon.

Veszélyes ember – szölte a kerék. – Ha megpróbálok még egyszer ellene gördülni, akkor a fogaival fog szétrágni. Hogyan tudnék vele megvívni!

– Siess el Kurdalagonhoz, készítsen neked acélküllőket. Akkor pedig, amikor Szoszlan aludni fog, gördülj a térdén keresztül, és meg fog halni.

A kerék pedig engedett Szirdon uszításának.

– És hol találhatom őt alva? – kérdezte.

– Most a Zilahar mezején vadászat – felelte Szirdon. Ebéd után a sátorban pihen a barátaival együtt. Gördülj végig rajtuk, velük együtt Szoszlant is megölheted.

Balszag kereke elsietett Kurdalagonhoz. Új, acélból készült küllőket rakott belé, és ismét elgördült a Szoszlanal vívott harcra.

Mint már annyiszor, Szoszlan ezen a napon sem pihent ebéd után, hanem elment egy ösvényen bolyongani.

Tizenkét társa lefeküdt a sátorban, hatan az egyik oldalra, hatan a másikra, egymás felé a lábukkal.

Alig aludtak el, amikor dörögve végiggördült rajtuk Balszag kereke.

– Jaj neked, Szoszlan! – dörögte, és mind a tizenkét társának levágta a lábát, akik mindnyájan meghaltak.

Nem sok idő telt el, amikor Szoszlan egy elejtett szarvassal a vállán visszatért a vadászatról.

– Hej, gyertek ki, nézzétek meg! – kiabálta a sátorhoz lépve.

Látja, hogy holtan fekszik ott mind a tizenkét társa, mindnyájuknak le van vágva a lába. Minden elsötétült a szeme előtt.

– Istenem, mit tegyek? Csak Balszag kereke volt képes ekkora gonoszságra! – mondta Szoszlan, és kifutott a sátorból. Látja, hogy ott gördül Balszag kereke a tágas mezőn. Kérleli a széles síkot:

– Állítsd meg Balszag kerekét!

- A mező azonban nem tartotta vissza Balszag kerekét, Szoszlan elátkozta miatta.
- Csak hét esztendeig legyen rajtad termés, azután legyen pusztaság!

A hegyen robogott a kerék. Szoszlan így kiáltott:

– Tartsd vissza őt! A társaimnak a gyilkosa! A hegy szintén nem állította meg a kereket.

– Lavina lavina hátán, hegyomlás hegyomlás után borítson murvával téged! – átkozta meg a hegyet.

A kerék az égerfa erdőben gurult tovább.

– Égerfa, állítsd meg a barátaim ellenségét! – kiáltotta Szoszlan. Azonban az égerfák sem tartóztatták fel a kereket.

– Légy örökre a legsilányabb fa, készítsenek belőled festéket, hántsák le a kérged, hogy száradj ki!

Hársfák között gördült tovább a kerék, Szoszlan a hársfákat is kérlelte:

Hársfa, hársfa, tartóztasd fel az ellenségem!

– Bár vastag vagyok – válaszolta a hárs –, még sincs erőm megállítani az ellenséged, nagyon puha vagyok.

– Akkor légy te is átkozott! – kiáltotta Szoszlan. – Az emberek csak a kérgedért keressenek! Virágozz szépen, de ne hozz termést!

Gyertyánosba érkezett a kerék. Szoszlan ekkor így szólt:

– Hatalmas gyertyán, akár egy percre is, állítsd meg az ellenségem!

A gyertyán továbbengedte Balszag kerekét, Szoszlan pedig őt is megátkozta érte:

– Adja az Isten, hogy az emberek azért keressenek csak, hogy a tüzeiken égjél!

Most meg a bükkösben gördül tovább Balszag kereke.

– Itt fut az ellenségem! Fogjátok meg őt! – kérte Szoszlan.

– Ennél nagyobb bajod ne legyen! – felelte neki a bükk. – Egy egész falu elférne az árnyékomban, te pedig levagdaltad az ágaim, felszaggattad a gyökereim.

– Könnyen lehessen feldolgozni a fadat! – kiáltotta Szoszlan a bükknek.

A tölgyerdőben robogott a kerék.

– Legalább te, tölgy, állítsd meg az ellenségemet! A tölgy azonban emlékeztette Szoszlant, hogy nem kímélte sem a tetejét, sem az ágait, sem a törzsét, aprította a tölgyet, hogy nyilvesszőket készíthessen belőle.

– Akkor csak makk teremjen rajtad, amelytől viszolyognak az emberek! – harsogta Szoszlan.

Most pedig egy fehér nyíresben futott Balszag kereke, Szoszlan pedig ezt kiáltotta a nyírfának:

– Nyírfá, nyírfácska, csak egy pillanatra is, tartóztasd fel az ellenségemet!

– Aki a te ellenségeddé vált, az az én ellenségem is lesz, – válaszolta a nyírfá.

Hálóként bocsátva le vékony tincseit a kerék elé, retesztelte el annak az útját. Balszag kereke azonban áttörve rajtuk, továbbrobogott.

– Örökre a legjobb faként emlegetnek téged, fehér nyírfá! Az ágaid pedig

összegyűjtik az emberek, hogy nyársat készítsenek, és saslikot süssenek rajtuk, – köszönte meg Szoszlan a nyírfának.

A mogyoróbokrosba gördült be a kerék, amely komlóval volt befuttatva.

– Fodros komló – kérte Szoszlan –, tartóztasd fel a halálos ellenségemet, aki a tizenkét társamat megölte!

Erősek és hajlékonyak, mint a kötelek, a komló hajtásai. Rátekeredtek Balszag kerekére, és megállították. Egy nyíllövésnyi távolságra közelítette meg Szoszlán a kereket, belelőtt egy nyílvesszőt, és pozdorjára zúzta a küllőjét. Elengedte a második nyilat, és finom forgácsként repült szét a második küllő. Szoszlan a komlóval átszött mogyorósban utolérte a kereket, és megragadta azt. Szoszlan hálálkodva mondta mind a mogyorósnak, mind a komlónak:

– Mától kezdve, mogyorós, az emberek messze földről idejönnek hozzád az ízletes termékedért. Téged pedig, komló, jókedvükben dicsérjenek az emberek a veled készített italokért!

Szoszlan kihúzta a kardját, suhintott egyet, és apró darabokra kívánta vagdalni Balszag kerekét. Ekkor a kerék ismét könyörögni kezdett:

– Kezdedben az életem, Szoszlan! – Mindent megteszek, amit csak óhajtsz!

– Nem hiszek neked – válaszolt Szoszlan. – Esküszegő vagy, és ismét becsapsz engem.

De olyan szájalomra méltón kérte a kerék, és annyira lelkesen esküdözött, hogy Szoszlan ismét elhitte neki.

– Jól van – mondta. – Megbocsátok neked. Azonban a tizenkét barátomért meg kell ölnöd a saját családodból tizenkét embert, akkor élve elengedlek.

Balszag kereke beleegyezett, és szomorúan hazagördült.

Szirdon megtudta, hogy Szoszlant mégsem sikerült megölni. Öregemberré változott, és a kerék útjába állt.

– Legyen egyenes utad, kerék! – mondta neki. – Mi történt veled, miért vagy annyira szomorú.

– Mitől lehetnék vidám? – válaszolta a kerék. – A nart Szoszlan legyőzött, és szavamot vette, hogy megölkök tizenkét embert a családomból.

– Miért kellene őket megölnöd? Vágd le tizenkét embernek a családodból a lábán és a kezén a körmöt, és ezzel teljesíted az esküdet – mondta a ravasz Sziridon.

Balszag kereke nem hallgatott rá, továbbgurult. Azonban ismét elébe került az úton Sziridon. Ezúttal öregasszonynak változva át.

– Legyen egyenes az utad, kerék! – mondta az öregasszony. – Mi történt veled, miért vagy annyira szomorú?

– Az ég szerelmére, mit tegyek? A családomból tizenkét embert kellene megölnöm, hogy teljesítsem a nart Szoszlanak adott eskümet.

– De miért kellene őket megölnöd? Vágd le a családodból tizenkét embernek a lábán és a kezén a körmöt, s ezzel teljesíteni fogod az esküdet!

A kerék nem engedelmeskedett, hanem továbbgördült. Ismét elébe futott Szirdon fiatalemberré változva, akinek éppen most serked az arcán a szakálla, és a kerék mellé állt az úton.

– Legyen az utad egyenes, te kerék! – mondta neki. – Miért vagy annyira szomorú?

– Szavamat adtam a nart Szoszlanak, hogy megölök a családomból tizenkét embert. Most pedig azért gördülök, hogy teljesítsem ezt az ígéretet.

– Azonban miért kellene neked megölnöd őket? Vágd le tizenkét embernek a családoból a lábán és a kezén a körmöt – mondta neki az ifjú.

Semmit sem felelt a kerék, elgördült mellette. De amikor kissé továbbjutott, elgondolkodott:

«Íme, az öregember, az öregasszony meg az ifjú ugyanazokat a szavakat mondták nekem egyazon dologról. Hiszen nem vártak érte tőlem semmiféle jutalmat. Megszívlelem a jó tanácsaikat».

Ekkor hazagurult, és lenyírta a családjából tizenkét embernek a lábáról és a kezéről a körmöt. Ezután békésen üldögélt otthon.

Napok napok után, hetek hetek után teltek. A ravasz Szirdon, Gatag fia időről időre felkereste Balszag kerekét.

– Meg kellene próbálnod, híres kerék, hogy még egyszer megbosszuld Szoszlanon a megalázást – szólt neki Szirdon.

De ekkorra már elment a haragja Balszag kerekének, és így válaszolt Szirdonnak:

– Hej, te ravasz róka, hagyj már békét nekem! Hiszen miattad szakadt rám ez a szerencsétlenség.

Szirdon azonban, a nartok szerencsétlenségére, nem tett le a meggyőződéséről, Szoszlan elpusztításáról. Feloldotta hazug nyelvét, és ismét azt mondta Balszag kerekének, hogytámadjon Szoszlanra, ölje meg őt.

Kurdalagon ismét új acélból való küllőket rakott a kerékbe. Egyszer Szoszlan Zilihar mezején volt, és óvakodva kúszott hason fekve a vad irányába. Hirtelen, a semmiből előgördült Balszag kereke, térdből levágta a lábát, odavetette neki a családjából való tizenkét ember kezéről és lábáról levágott körmöket, és hazatért az égre.

Szoszlan Zilihar mezején fekszik, folyik a vére, körbepillant: „Kit lehetne elküldeni a nartokhoz a szomorú hírel?”

Egy sas repül el a feje fölött, Szoszlan így szól hozzá:

– Sas, légy a bánatomnak hírnöke! Repülj az Ahszartagatok háza fölé, s közöld a fivéreimmel, Urizmaggal és Hamiccal, hogy haldoklom, én a nart Szoszlan, a Zilihar mezőn, és senki sincs, aki a szememet lefogná!

– Szeretném azt látni, hogy még rosszabb állapotban vagy, mint most! – felelte neki a sas. – Vajon sajnáltál engem, amikor fáradtan egy fára vagy köre ereszkedtem? Nem, azon nyomban az íjad után kaptál, Ne hozzon többé örömet a számodra!

Kis idő múlva egy kánya repült el a feje fölött.

– Téged kérlek, kánya – könyörgött Szoszlan. – Légy az én nyomorúságomnak a

hírnöke! Repülj az Ahszartagatok háza fölé, és mondd el, hogy Balszag kereke levágta Szoszlan lábát, és siessenek hozzám a nemzetségem tagjai!

– Keresd csak te, keresd magad, amit akarsz! Számptalan tyúkja van Satanának, azonban hagyta-e valaha, hogy egyet is elvígyc? Te máris az újad után nyúltál – mondta a kánya és továbbbrepült.

Fekszik Szoszlan. Vár...

Hirtelen csicseregve egy fecske repült föléje. Megörült Szoszlan:

– Ó, te fecske! – mondta neki. – Repülj gyorsan az Ahszartagatok házához, és mondd el, hogy Balszag kereke levágta Szoszlan lábát. A Zilahar mezején haldoklik, s senki sincs, aki a szemét lefogná.

– Legyen meg az akarod – válaszolta a fecske. Túlságosan jó vagy hozzá, hogy itten egyedül haldokoljál, és senki nem akad, aki lefogná a szemedet. Én leszek a bánatodnak a hírnöke. Amikor elázattott az eső, te felvettél engem, a ruhád keblébe rejtettél, és megmentetted az életemet. Te mindig nyitva hagyta nekem a hombárod ajtaját, én pedig jóllakhattam ott. Nem, sohasem feledkezhetem meg a te jótetteidről!

– Maradj örökre az emberek kedvence! – hálálkodott neki Szoszlan.

A fecskemadár elrepült a nartok falujába a szomorú hírral.

Fekszik Szoszlan a mezőn, várja, mikor érkeznek hozzá a nartok, lefogni a szemét.

Fekete holló repült el Szoszlan fölött, s amikor meglátta, hogy Szoszlan haldoklik, sírva fakadt:

Elárvultam, Szoszlan. Hogyan éljek nélkülöd? Minden ösvényt és szakadékot telerakta vaddal, és ezért mindig meg tudtam tölteni a begyemet. Ki fog ezután etetni?

Fölöslegesen keseregsz, válaszolta Szoszlan. – Semmi sem segít a sírásodon. Repülj hozzám közelebb és lakjál jól a véremmel.

– Hogy beszélhetsz így, Szoszlan? Hiszen a lelkem szakad meg miattad – felelte a holló.

És látva az őszinte bánatát, azt mondta neki Szoszlan:

– Ha valahol messze, ahol az ég a földet éri, egy dög fog feküdni, mindig lelj arra rá. Véres oszloppal lesz megjelölve a hely, ahol feküdni fog, éles szemeiddel keresd meg ezt az oszlopot, és mindig jól fogsz lakni. Az Isten adjon neked sok szerencsét!

Elrepült a holló. Ekkor pedig egy varjú körözött Szoszlan feje fölött, és siránkozott:

– Ó, ki fogja most minden nap gazdagon megteríteni az asztalomat? Ki fogja a szurdokot megtölteni vaddal? Hogy fogunk élni nélkülöd ezután?

– Repülj közelebb hozzám, – mondta neki Szoszlan. – Itt vannak a levágott lábaim, a megalvadtt vérem, mindegy, hogy haszontalan rothadnak-e el. Edd meg őket, lakj jól velük, és ne siránkozz feleslegesen!

A varjú közeledett hozzá, hogy csipegessen a húsából és a vérből, Szoszlan pedig megátkozta őt:

– Te gonosz madár, reggeltől estig átkozod az embereket, de nem fognak rajtuk az

átkaid. Mostantól fogva estétől reggelig mozdulatlanul állj a fa ágán. Ilyen legyen a sorsod!

A vadállatok is odajöttek Szoszlanhoz. Először a medve érkezett. Tépi a szört a mellén az első mancsával, és üvölti:

– Mi lesz velem nélküled, Szoszlan? Ki pótol téged? Mindig jóllakattál az ételeiddel, amikor pedig megszomjaztam, eloltottad a szomjamat.

– Ne szomorkodj medve. A kesergés nem segít. Jobb, ha jóllaksz a hússal, amelyet a Halottak országába viszek magammal – mondta neki Szoszlan.

– Hogy mondhatsz nekem ilyet! – mondta fájdalmasan a medve, és még jobban elkezdett keseregni.

– Áldjon meg az Isten téged olyan szerencsével, hogy egyedül a nyomod látásától is elterüljenek az emberek félelmükben. A legnehezebb téli időszak öt hónapját élelem nélkül is ki tudd bírni a barlangodban.

Elment a medve. Múlt az idő, a farkas futott el mellette. Meglátta Szoszlant és hangosan felüvöltött:

– Hogy leszek meg nélküled? Mennyi vízmosást töltöttél meg nekem hússal! Ki pótolhat téged?

– Nem kell hiába szomorkodnod – mondta Szoszlan. – Ezzel most nem segítesz rajtam. Íme az én húsom, amelyet fölöslegesen viszek el magammal a Halottak országába. Lakjál jól vele pukkadásig.

– Hogy mondhatsz ilyen szavakat a barátodnak! – válaszolta a farkas, és még szomorúbban vonított.

Szoszlan pedig, amikor látta, hogy a lelke mélyéből sajnálkozik a farkas, megköszönte neki:

– Amikor rátámadsz a nyájra, legyen a szívedben akkora bátorság, amilyen az én szívemben is volt. Azonban légy olyan félénk, gyöngéd legyen a szíved, mint azé a lányé, aki még nem ment férjhez, amikor el kell futnod az üldözőid elől. És szálljon át a kisujjam ereje a nyakadba!

Elment a farkas, és akkor hirtelen a rókát pillantotta meg Szoszlan maga mellett.

– A farkát csóválva, vékonyka hangon sirdogált a ravasz róka:

– Elárvulok nélküled, dicső Szoszlan!

– Ne sírj hiába, róka – mondta neki Szoszlan. – Gyere inkább közelebb, és lakj jól a hússal, amelyet a Halottak országába fogok elvinni.

– A róka elkezdte mohón lefetyelni Szoszlan véré, de amikor a vérző térdeibe kapott bele, így kiáltott rá:

– Légy átkozott! A gyönyörű bundáért öljenek meg az emberek, de semmire se legyen használható a húsd!

A lehető leggyorsabban eliszkolt a róka, mást mit is tehetett volna?

A fecske elrepült a nartok falujáig, berepült az Ahszartaggatok házába, ráült a mestergerendára és csivitelte:

– A ti Szoszlanotoknak Balszag kereke szétvágta a térdét. Egyedül fekszik Zilahar mezején, várja a halált, és senki nincs, aki a szemét lefogná.

Feljajdultak, jajveszékélésbe kezdtek ekkor mind az idősebb, mind a fiatalabb nartok. Kis csoportokban indult el minden nart a Zilahar mezőre, mindenki igyekezett, hogy ő lehessen az, aki elsőnek érkezik.

Azonban mindenkit megelőzve vágatott oda a lován a ravasz Szirdon. Elsőként érkezett Szoszlanhoz, és így szólt hozzá:

– Hej, Szoszlan, korábban kellett volna neked meghalnod! Az összes nart kis csoportokban igyekszik ide, és minden csoport vidám éneklésbe fogott, minden nart vidáman énekel.

Szoszlan szíve majdnem megszakadt a keserűségtől, amikor ezeket a szavakat hallotta. Amikor azonban megérkeztek a nartok hozzá, és meglátta, hogy a férfiak az arcukat karmolják fájdalmukban, a nők pedig a hajukat tépdesik, így szólt:

– Méltatlan hírt hozott nekem rólatok Szirdon. Mutassátok meg őt! Hol van most?

Ki tudott volna most Szirdonra rálelni? Elvágatott és elrejtőzött. A nart ifjak felemelték Szoszlant és elvitték a faluba. Ekkor pedig valahonnan előkerült Szirdon. Elvágatott Szoszlan mellett és azt kiáltotta:

– Ó, te szerencsétlen Szoszlan, még egy gyalázat vár téged a szülői házában. Kígyók bőréből készült a koporsód, a halotti ruhádat pedig békák bőréből varrták.

Alig vitték be Szoszlant a szülői házba, mindjárt így szólt a rokonokhoz:

– Amíg életben vagyok, mutassátok meg nekem a koporsóm és a halotti öltözetemet.

Miért szükséges neked, az élőnek azt megnézned, hogy mit szántak neked a halálod után? Nem lesz olyan sem a halotti ruhád, sem a koporsód, hogy szégyenkezned kellene miatta. Te hatalmassá és dicsővé tetted a nemzetségünket, nekünk áldoztat minden erődet, – vajon miért nem készítenénk neked méltó halotti ruhát, és vajon miért ne kísérenék el téged méltósággal a Halottak országába!

– Mit tegyek! – szólt Szoszlan. – Keserű szavakat mondott nekem Szirdon, nyugtalanokdtam, hogy láthassam én is a koporsómat és a halotti öltözetemet.

Akkor a nartok kihozták a halotti öltözetet – értékes selyemszövetből valót. Megmutatták neki a koporsót, amely színaranyból volt kovácsolva. Szoszlan pedig úgy akarta, hogy élve adják rá a halotti öltözetet, és azt parancsolta, hogy élve tegyék bele a koporsóba.

– Akkor pedig így szólt:

Mától kezdve erőtlen vagyok, azonban amíg Balszag kereke életben van, nem hagy nekem nyugalmat. Annak, aki megöli őt, a kardom legyen a jutalma.

Hallgatnak a nartok, senki sem reménykedik abban, hogy képes megmérkőzni Balszag kerekével. De akkor megérkezett Batradz, Hamic fia. Amikor közölték vele Szoszlan végrendeletét, hallgatott, egy szót sem szólt, odament, fogta Szoszlan kardját, felkötötte az övére, és elment, hogy megkeresse Balszag kerekét. Kereste az égen és az ég alatt, de sehol sem tudta megtalálni.

Egyszer a nartok pásztora azt mondta Batradznak:

– A tenyészbikátok naponta odajár a kriptátokhoz, féktelenül bög ott, nem tudom, mi történt vele.

«Ez bizony különös!» – gondolta Batradz..

Levágta azt a bikát, a vállára öltötte a bőrét, odament a kriptához, és bögni kezdett, mint a bika. Hirtelen Balszag kerekének a hangját hallotta:

– Egyenek meg a halotti toron! Az égen és az ég alatt egyedül Batradztól félek, előle rejtőzöm, te pedig itt sem hagysz nekem nyugalmat.

– Tehát itt vagy! Én pedig az vagyok, aki elől bujkálsz. De most nem futhatsz el előlem – mondta neki Batradz.

– Amíg Batradz lehúzta magáról a bika a bőrét, Balszag kereke kiugrott és futásnak eredt. Batradz utána vetette magát.

Gácsérrá változott át Balszag kereke, és elrepült. Batradz akkor sólyommá alakult át, és üldözőbe vette. Balszag kereke félelmében egy síkságra bukott le, amely magas sással volt borítva. Batradz ismét emberré változott át, egyet tapsolt a tenyerével, és akkora forróság áradt ki belőle, hogy a síkság körös-körül tüzet fogott és lángra lobbant a sás is.

Ekkor egy fácán repült fel az égő tisztás fölé. Balszag megrémült kereke fácánná változott. Batradz ekkor sas lett, és a fácán után vetette magát. Tarthatatlan volt Balszag kerekének a helyzete, amikor a nartok faluja fölött repült, berepült a jösnő házába. Batradz a megszokott képét öltötte, és bement az asszonyhoz.

– Hol van az a fácán, aki elrejtőzött a házadban? Mondd meg gyorsan, hogy rád ne gyújtsam a gyermekeiddel együtt – parancsolta az ifjú.

Megrémült az öregasszony, és rámutatott a temetőre:

– Ott keresd. Az utoljára elhunyt sírjában rejtőzik, ebben a temetőben.

Batradz kiásta a sírt, kihúzta onnan Batradz kerekét, kétfelé hasította, és elvitte Szoszlan sírjára. Mint fejfát, beleszúrta a földbe. Azután felállt a sírra és tele torokból kiáltotta:

- Szoszlan! Íme elhoztam neked Balszag kerekét!

Ekkor Szoszlan a fivéreihez fordult:

– Hej, Urizmag és Hamic, építsetek nekem egy kriptát! Az egyik ablaka keletre tekintsen, hogy reggel betekinthessem hozzám a nap. A másik ablaka középre nézzen, hogy a nap délben is besüthessen, a harmadik pedig nyugatra, hogy este elbúcsúzhassak tőle. Az íjamat és a nyilaimat helyezzétek mellém.

A fivérek teljesítették Szoszlan kérését, megépítették a kriptát, és belefektették Szoszlant. Az íját és a nyilait mellé tették.

Szoszlanak azonban nem kellett meghalnia. Bár láb nélkül feküdt a kriptájában, amikor elhangzott a riadó kiáltás, akkor felemelkedett, hogy honnan jön a riadó.

Egyszer egy fiú, egy nart pásztorgyerek elkiáltotta magát a kriptá mellett:

– Riadó!

Szoszlan felemelkedett a kriptájából és megkérdezte:

– Melyik oldalról fenyeget a vész?

A fiú pedig azt felelte:

– Ez csak tréfa volt. Sohasem láttalak, és szerettelek volna megnézni téged.

Szoszlan megsértődött, hogy még a gyermekek is elkezdenek gúnyolódni fölötte. Ettől az időtől kezdve pedig nem járt ki a kriptájából.

Batradz és a nartok Uacamong kelyhe

Sok kincse volt a nartoknak, mégis az Uacamong kelyhüket tartották a legértékesebbnek. Ennek a kehelynek a csodálatos tulajdonsága a következőkben rejtett: ha valaki – a torozók közül – igaz történetet mesélt a hőstetteiről vagy a vitézségéről, akkor felemelkedett ennek az embernek az ajkához. Ha pedig valaki érdem nélkül hengegett, akkor nem mozdult el a helyéről.

Egy szép napon, amikor a nartok tort tartottak, a csordulásig sörrel töltött Uacamong kelyhe éppen előttük állt. A nartok egymás után kezdtek el dicsekedni a hőstetteikről és a vitézségükről. Azonban ahányszor valótlanságot beszéltek, Uacamong kelyhe nem mozdult el a helyéről.

Egyedül csak Batradz ült csendesen ezen a toron, és nyugalommal hallgatta a nartok fecsegését. Amikor mindenki elhallgatott, Batradz könnyedén felállt a helyéről, az ostora nyelével megkocogtatta a kehely peremét, és azt mondta:

– Tegnap este vadászni voltam, a hegy oldalán haladtam felfelé, amikor rám támadt hét éjszakai démon. Kemény küzdelemben mind a hetet megöltem. Igazat mondtam, Uacamong kelyhe, ha ez valóban így van, emelkedj fel, és állj meg az apám, Hamic térdénél!

A kehely könnyedén emelkedett a földről, és Hamic térdénél megállapodott.

Batradz újból kopogott az ostornyéllel a kehely szélén, és mesélni kezdett:

– Hajnalban, hazafelé, egy másik lejtőn ereszkedtem lefelé, és hét hajnali demont pusztítottam el. Igazat mondtam, ha nem hazudtam, becsületkehely, emelkedj meg az apám, Hamic övéig!

Hamic övéig emelkedett a serleg. Amikor pedig Batradz tovább szándékozott beszélni, Hamic így szólt:

Csak arról beszélj, amiről beszélni kell, és hallgass arról, amiről nem illik beszélni.

Hamic azért mondta ezeket a figyelmeztető szavakat, mert a gabonából készült italban, amellyel Uacamong kelyhe színültig volt töltve, úszott egy apró zsírgyöngy, amelyben Hor-aldar, a gabona védőszelleme volt elrejtőzve. Azért rejtőzött el így, hogy kihallgassa a nartok kérdésését, szeretne volna megtudni, ki ölte meg a fiát. Hamic félt, ha Batradz tovább beszélne, a nartokra vonná Hor-aldar bosszúját.

Batradz azonban harmadszor is kopogott a kehely peremén, még határozottabban mondta a magáét:

– Ismét felfelé mentem a hegyoldalban, ott megküzdöttem Uacillának, a villám istenének hét fiával, és a bőség hét szellemével. Közöttük volt magának Hor-aldarnak, a gabona védőszentjének a fia, Bur-hor-ali is. Mindegyiket megöltem. Ha igazat mondok, akkor emelkedjen hát fel a kehely az apám, Hamic ajkáig.

Uacamong kelyhe Hamic ajkáig emelkedett, és abban a pillanatban kiugrott belőle Hor-aldar, tartva attól, hogy az itallal együtt őt is kiüssza Hamic. Hor-aldar elrepült, és dühösen esett neki az árpa szárának. Hat kalászt hozott ebben az időben a szárán az árpa. A markába szorította mind a hatot. A fia halála miatti dühében mind a hatot el szándékozott pusztítani, hogy bosszút álljon a nartokon. Ekkor azonban megkérte őt Uasztirdzsi:

– Ej, hagyj már meg egyetlen kalászt legalább a lovainknak! Így hagyott Hor-aldar az árpán csak egyetlen kalászt, ötöt pedig összemorzszolt.

Amikor Hamic fel akarta hörpíteni a kelyhet, gyíkok, kígyók, békák és más férgek jelentek meg benne. Nyüzsögtek, úszkáltak a serlegben, és mindnyájan Hamic szájába igyekeztek. Mintha acélból volna, olyan kemény volt Hamic bajusza, felapritotta, szétzúzta vele a férgeket, amelyek ismét elrejtöztek a kehely alján. Az acélbajszú Hamic pedig felhajtotta róluk Uacamong kelyhének tartalmát.

A nartok pusztulása

A dicső nartok egész életüket csatákban töltötték. Sok ellenségük erejét roppantották össze. Egytől-egyig elpusztították az óriásokat, sőt még a földi és az égi démonokkal is szembeszálltak. Hétszer hét földi démont irtottak ki, és kétszer annyi földi ártó szellemet.

Nem maradt senki, akivel összemérhették volna az erejüket. Elméláztak efölött, amikor a szerencsétlen Szirdon, Gattag fia, azt mondta:

– Mindig csak imádkoztok az Istenhez. Jobb lenne, ha próbára tennétek az erejét! A nartok így feleltek neki:

– Tényleg imádkozunk hozzá, pedig még azt sem tudjuk, hol található.

– Ha jól felbőszítetek, akkor személyesen is meg fog jelenni – mondta nekik Szirdon.

– Mivel tudnánk őt feldühíteni? – kérdezték a nartok.

– Vigyen el benneteket az ördög, nartok, ha ilyen nehéz a felfogásotok! – korholta őket. Hagyjátok abba az imádsát, felejtsétek el a nevét is, mintha nem is lenne.

Alakítsátok át a házaitok ajtaját, hogy magasabbak legyenek, hogy amikor beléptek, ne kelljen e fejeteket meghajtanotok, ne gondolhassa az Isten, hogy előtte hajlongtok. Cselekedjete így, s akkor maga jön hozzátok.

A nartok mindenben úgy cselekedtek, ahogyan Szirdon tanácsolta nekik. Az ajtaikat megmagasították, abbahagyták az imádkozást. Amikor már a nevét sem emlegették, egy fecskét küldött hozzájuk:

– Repülj el a nartokhoz, s kérdezd meg őket, miért sértődtek meg. A fecskemadár elszállt, leült egy fiatal fácskára, amely a nartok nihaszán nőtt, s hatiang nyelven csevegte:

– Követként érkeztem hozzátok. Aki előtt meghajoltatok, küldött engem, hogy kérdezzem meg tőletek: «Mit tettem olyat, nartok, ami miatt megbántódtatok?»

Urizmag tudott hatiangul, és a nartokhoz fordult:

– Akit kerestünk, elküldte hozzánk a követét. A követnek pedig választ kell adni. Gondolkodjatok a feleleten, döntsetek, s közöljétek velem az egyhangú válaszotokat.

– Miért kellene döntenünk? – mondták a nartok. – Ez a dolog már elrendeződött. Sokáig szolgáltunk az Istennek, ő pedig még csak nem is mutatkozott előttünk. Most küzdjön meg velünk, mérjük össze az erőnket.

Urizmag mindent elmondott a fecskének.

Elrepült a fecske, megjelent az Isten előtt, és tolmácsolta az Istennek a nartok üzenetét.

Az Isten ismét elküldte a madarat:

– Menj vissza ismét, s mondd meg nekik: „Abban az esetben, ha megküzdök veletek, mit szeretnétek inkább – hogy teljesen kiirtsam a nemzetségeteket, vagy csak hitvány utódokat hagyjak meg utánatok?”

A fecskemadár ismét elszállt a nartokhoz, átadta nekik az Isten üzenetét. Egymásra néztek, és így szóltak:

– Ha ki szeretné irtani a nemzetségünket, akkor irtsa ki egészen.

Néhány tökfilkó közbeszólt:

– Hogyan éljünk utódok nélkül, akkor hagyja csak meg a hitványakat, de maradjanak utódaink.

Akkor Urizmag szólt meg:

– Inkább utódok nélkül maradjunk, mint a hitvány utódokban éljünk tovább.

Minden nart egyetértett Urizmaggal. A fecske visszarepült az Istenhez, és elmondta neki, mit döntöttek a nartok.

– Nincs tőlem nyugtód – mondta az Isten a madárnak. – Kérlek még egyszer, szállj el a nartokhoz, és mondd meg nekik, aki csak teheti, öltözzön páncélba, s a következő pénteki napon jöjjön el Hiz mezejére, a nartok bajjívó helyére, s bemutatkozom nekik.

A fecske harmadszor is elrepült a nartokhoz, s tolmácsolta nekik az Isten szavait. Megörvendtek a nartok.

– Magával az Istennel fogunk megütközni! – mondogatták egymásnak. – Most megtapasztaljuk, milyen ő.

Az elkövetkező pénteki napon a nartok közül mindnyájan, akik csak teheték, fegyvert ragadtak, egymást sürgetve siettek Hiz mezejére, ahová meg volt hirdetve a párviadal. A nartok falujának lakói, nők és gyermekek, elfoglalták a helyüket az Uaz magaslaton, hogy láthassák a harcot.

Az Isten nem törekedett a nartok kiirtására, hanem elküldte hozzájuk a hírnökét, Uasztirdzsi, s meghagyta neki, hogy adja át a nartoknak:

– Menj el hozzájuk és mondd meg nekik: «Én nagyon szeretlek benneteket, nartok, nem akarlak kiirtani titeket. Gondoljátok meg még egyszer, örök életet adjak-e nektek, vagy örök dicsőséget! Válasszatok a kettő közül!»

Uasztirdzsi elment a nartok közé, és elmondta nekik, mit üzent az Isten.

– Mi szükségünk, hogy örökké éljünk? – mondták a nartok. Olyan csodálatos örökké élni? Azt akarjuk, hogy a dicsőségünk örökké maradjon meg a földön!

Uasztirdzsi visszatért az Istenhez, és azt mondta neki:

– A nartok úgy döntöttek, hogy nekik ne örök életet, inkább örök dicsőséget adj! Ekkor az Isten megharagudott a nartokra, s elátkozta őket.

– Egyetlen napi munkátok se hozzon nektek egyetlen mérő gabonánál többet!

Íme, betelt az átok a nartok felett. Bármennyi kévét is kicsépeltek naponta, csak egyetlen zsákocska magot kaptak belőlük. A nartok azonban találékonyak voltak, kitalálták, hogy mindenki csak egyetlen ugaszt csépel ki naponta, ami hét kévéből áll. Minden hét kévéből egy zsákocska gabonát nyer naponta, minden kalangyából tíz zsákocskával.

Eleinte semmiben sem szenvedtek hiányt.

Amikor az Isten tudomást szerzett a ravaszkodásukról, még egyszer megátkozta őket: a nappal maradjanak a mezők zöldek, a termés azonban csak éjjel érjen be, s legyen aratásra alkalmas.

Nappal, amikor csak kimentek a mezőre, mindig zöld volt a gabona. Akkor megpróbálkoztak az éjszakai aratással. Mihelyt kimentek a szántóföldre, az érett gabona átváltozott éretlenné.

A nartok ismét ravaszághoz folyamodtak. Kalyibákat állítottak a szántóföldek mellé, és kimentek oda éjszakára, íjakkal és nyilakkal felfegyverkezve. A nyilaikra kettős hegyeket erősítettek, s éjszakánként belőtték azokat a zsendülő gabonába. A nyílvégek levágták a kalászokat, s azok éretten maradtak. Amikor pedig örölték a gabonát, még a szárát is hozzáörölték a liszthez.

Így éltek még egy esztendeig. Akkor azt mondták egymásnak:

– Hát ezt meg miért tesszük? Hiszen magunk mondtuk az Istennek, hogy a dicstelen életnél jobb a dicső halál! – Ekkor mindegyik megásta a maga sírját, és belefeküdt.

Így lett végük a híres nartoknak.

Fordította: Kovács J. Béla

Istvánovits Eszter – Kulcsár Valéria

SZKÍTÁK, SZARMATÁK, ALÁNOK – AZ EURÁZSIAI SZTYEPPE IRÁNI NYELVŰ NOMÁDJAI

(nemzetközi interdiszciplináris konferencia Barcelonában)

2007. május 7. és 10. között két neves intézmény – a Barcelonai Autonóm Egyetem Ókor- és Középkortudományi Tanszéke és az Oroszországi Tudományos Akadémia Etnológiai és Antropológiai Intézete (Moszkva) – égisze alatt nagyszabású nemzetközi tanácskozás helyszíne volt a katalán főváros. A szervezők célja az volt, hogy a sztyeppei iráni nomádokkal foglalkozó tudományágak képviselői számot adjanak legújabb eredményeikről, lehetővé téve a nyelvészek, régészek és filológusok számára egy új kutatási stratégia kimunkálását.

Az eurázsiai sztyeppe évszázadokon – ha nem évezredekben – keresztül iráni nyelvű népek uralma alatt állt. Gyökereiket időben visszafelé nyomon követhetjük legalább a bronzkorig, de megalapozott vélemények szerint alighanem a Dnyeper vidékén kereshetjük az iráni népek őshazáját is. Első név szerint ismert sztyeppelakó csoportjuk a kimmerek voltak – a bronzkori kurgánnépek egyenes ági leszármazottai. Nyelvükről azonban olyannyira gyér ismeretekkel rendelkezünk, a rájuk vonatkozó forrásemlítések száma annyira csekély, tárgyi hagyatékuk pedig olymértékben vitatott, hogy kutatásuk komplex összefoglalására még nem érett meg az idő.

Elsősorban Hérodotosz munkái alapján tudjuk, hogy az eurázsiai sztyeppe korábbi iráni népeinek leszármazottai a szkíták, illetve szaka-masszageták (előbbieik a nyugati, európai, az utóbbiak a keleti, ázsiai füves sztyeppe lakói). Miután valamikor a Kr. e. VI. század táján egy másik – a Volga és Dél-Urál-vidéken lakó – törzsük ragadta magához a hatalmat, az uralkodó szkíta csoportokat fokozatosan nyugat, illetve dél felé szorították. Így jött létre a Kr. e. III. századra két „utóállam” – mindkettő Kis-Szkítia néven. Az egyik a Krímbe, a másik Dobrudzsában. Az Uráltól a Dunáig a szarmata törzsek (aorszok, szirákok, roxolánok, jazigok) lettek az urak.

Míg Európában a Római Birodalom, addig Ázsiában Kína építette ki azt a határt, amely a nagyállattartó nomádok számára hosszú ideig áthatolhatatlan akadályt jelentett. Kína határáról indult az a népmozgás, mely elvezetett a konferencia tárgyát képező harmadik iráni népesség, az alánok térhódításáig. Kérdés, hogy valóban bevándorló nagyobb népességgel vagy csupán hatalomátvétellel kell-e számolnunk ebben az esetben. Tény, hogy a Kr. u. I. században egy új nép tűnt fel a Fekete-tenger északi partvidékén: az alánok. Az ő kilétükről és történetükről olvashatunk a